

UiO : **Det juridiske fakultet**

Vilkårene for tingrettens kompetanse til å avsi tilståelsesdom

Med særlig vekt på vilkåret om "uforbeholden tilståelse" i strpl. § 248.

Kandidatnummer: 600

Leveringsfrist: 25. april 2013

Antall ord: 17 982

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	1
1.1 Emnet og problemstilling.....	1
1.2 Litt om tilståelsesdom i praksis	2
1.3 Kort om rettskildene	5
2 PROSESSUELLE VILKÅR.....	8
2.1 Verneting	8
2.2 Rettens sammensetning.....	8
2.3 Påtalemyndighetens oppgaver	10
2.4 Forsvarerdeltagelse	11
2.5 Øvrige formalia.....	15
3 MATERIELLE VILKÅR	17
3.1 Oversikt.....	17
3.2 Fellesvilkårene etter strpl. § 248 første ledd.....	17
3.2.1 Begjæring fra påtalemyndigheten.....	17
3.2.2 Samtykke fra siktede	19
3.2.3 Pådømmelse må ikke være betenkelig.....	21
3.3 Vilkårene etter strpl. § 248 første ledd bokstav a	24
3.3.1 Strafferammevilkåret.....	24
3.3.2 Uforbeholden tilståelse	25
3.3.2.1 Generelt.....	25
3.3.2.2 Skyldspørsmålet	27
3.3.2.2.1 Innledning.....	27
3.3.2.2.2 Den objektive gjerningsbeskrivelse.....	28
3.3.2.2.3 Subjektiv skyld	31

3.3.2.2.4	Objektive straffrihetsgrunner, straffenedsettelsesgrunner m.m.....	36
3.3.2.2.5	Skylddevne	39
3.3.2.3	Straffespørsmålet.....	40
3.3.3	Tilståelsen må gis i retten	43
3.3.4	Tilståelsen må styrkes av de øvrige opplysninger	44
3.4	Vilkårene etter strpl. § 248 første ledd bokstavene b og c.....	47
3.4.1	Anvendelsesområdet.....	47
3.4.2	Skylderkjennelsen.....	48
3.5	Konsekvensen av at vilkårene ikke er oppfylt	50
3.5.1	Kan tingretten avsi frifinnende tilståelsesdom?.....	50
3.5.2	Kan tingretten omsubsumere?	51
4	ANKEMULIGHETENE	54
4.1	Anke over tilståelsesdom	54
4.2	Anke over unnlatt pådømmelse	56
5	AVSLUTNING.....	57
6	LITTERATURLISTE	60

1 Innledning

1.1 Emnet og problemstilling

Dersom påtalemyndigheten mener en person har begått en straffbar handling som bør få sin avgjørelse innenfor domstolsapparatet, er straffeprosesslovens normalordning at saken gjennomføres ved en hovedforhandling, også kalt meddomsrett. Som regel foretas det da en full bevisførsel fra aktor og forsvarer, det holdes prosedyrer, domskonferanse osv. Imidlertid har lovgiver funnet det forsvarlig at visse saker kan gjennomføres med en langt enklere saksbehandling, kalt tilståelsessak. Temaet for oppgaven vil være denne sistnevnte prosessordning.

I følge statistikk fra Domstoladministrasjonen ble 48 prosent av alle straffedommer avsagt som tilståelsesdom i 2010.¹ Selv har jeg ved siden av jusstudiet vært rettsvitne ved Oslo tingrett en rekke ganger og har derfor fått erfart hvordan en tilståelsessak gjennomføres i praksis. Ved et par anledninger har jeg opplevd at jeg selv har vært i tvil om vilkårene for å avsi tilståelsesdom var til stede, uten at dette ble problematisert av rettens administrator. Dette viser at vilkårene for tilståelsesdom kan volde problemer for landets dommere, og oppgavens tema er derfor dagsaktuell. Dette er grunnen til at jeg har valgt å skrive om tilståelsesdom.

Denne oppgaven retter fokuset mot vilkårene for tingrettens prosessuelle kompetanse til å *straffe* en person ved pådømmelse som tilståelsesdom. Jeg finner det derfor forsvarlig å avgrense oppgaven mot vilkårene for pådømmelse av sivile rettskrav.² En slik behandling ville også sprengt rammene for oppgaven.

---

¹ Se Domstolene i Norge, Årsmelding 2011 s. 12

² Se strpl. kapittel 29, særlig § 432 annet ledd.

På tross av at det er selve vilkårene for tilståelsesdom som er oppgavens problemstilling, finner jeg det naturlig å si noe om konsekvensene av at vilkårene for pådømmelse ikke foreligger, og mulighetene av å angripe dommen ved en anke. Dette behandles mot slutten under punktene 3.5 og 4.

Noen begrepsavklaringer er nødvendig for den videre drøftelse. Begrepet tilståelsesdom vil i denne oppgaven bety den prosessordning som straffeprosessloven § 248 legger opp til. Tilståelsessaker kan også gjennomføres ved en ordinær hovedforhandling, men den dommen som avsies der vil ikke være en "tilståelsesdom" i relasjon til denne oppgaven. Videre vil jeg påpeke at begrepet tilståelsesdom tidligere gikk inn under begrepet "dom i forhørsrett". Dette stammer fra den tiden da domstolene i førsteinstans hadde ulike navn, avhengig av hvilke saker de hadde til behandling. Funksjonsbetegnelsene er nå opphevet med virkning fra 1. januar 2003,³ og begrepet tilståelsesdom ble tatt inn i loven. I det følgende vil jeg av og til benytte dette begrepet i beskrivelsen av rettspraksis fra tiden før 2003. Begrepet må da forstås som et synonym til tilståelsesdom. I rettspraksis og den juridiske litteraturen har man på bakgrunn av den enkle gjennomføringen av tilståelsessaker av og til benyttet uttrykket "summarisk pådømmelse". I og med at loven bruker ordet "tilståelsesdom" vil jeg forsøke å benytte dette begrepet i størst mulig grad, og heller bruke "summarisk pådømmelse" som et middel for å variere språket.

1.2 Litt om tilståelsesdom i praksis

Dersom siktede tilstår en straffbar handling og påtalemyndigheten ikke velger å henlegge saken av prosessøkonomiske grunner eller gir påtaleunntatelse, er det foruten hovedforhandling to prosessuelle metoder som kan benyttes for å straffe vedkommende. Det ene er at det gis et forelegg og det andre er at det begjæres tilståelsesdom. Forelegg skiller seg fra en tilståelsesdom blant annet ved at straffen i et forelegg bare kan være bot eller inndragning, se strpl. § 255. Dersom påtalemyndigheten mener den aktuelle handling bør straffes

---

³ Se lov av 30.08.2002 nr. 67.

med fengsel (både betinget og ubetinget) eller samfunnsstraff må saken bringes inn for retten til avgjørelse.⁴ Det er bare straffbare handlinger som har en strafferamme på 10 års fengsel eller lavere som kan avgjøres ved tilståelsesdom, se nærmere om dette under punkt 3.3.1. Forvaring eller andre særreaksjoner kan heller ikke idømmes ved en summarisk pådømmelse, se strpl. § 248 fjerde ledd. På bakgrunn av dette er det stort sett bare det man kan karakterisere som hverdagskriminalitet som avgjøres ved tilståelsesdom. Spesielt vil narkotika-, vinnings- og veitrafikksaker være egnet for denne prosessordningen.

Proessen settes som regel i gang ved at påtalemyndigheten sender begjæring til tingretten om rettslig avhør og mulig tilståelsesdom. Saken blir deretter gjennomgått av dommeren som undersøker om siktede har rett på forsvarer, om aktor ønsker å møte osv. Dommeren undersøker også som regel om handlingen som er beskrevet i siktelsen er omfattet av straffebudet, om det foreligger nødvendig påtalebegjæring, om påtalemyndighetens forslag til straff ser greit ut osv.⁵ Disse forberedelsene er viktig for at selve rettsmøtet skal gå kjapt og smidig. Den siktede møter deretter i retten hvor dommeren begynner med å registre personalia til den siktede. Deretter forklarer dommeren hva en tilståelsesdom er og hvilke betingelser som må foreligge for pådømmelse, før retten mottar siktedes forklaring. Ordinære vitneavhør gjennomføres normalt ikke, i hvert fall ikke for skyldspørsmålets del. Det kan imidlertid tenkes at man i enkelte tilfeller ønsker å avhøre vitner i forbindelse med straffutmålingen. Etter at siktede har gitt sin forklaring, blir forklaringen protokollert, før den leses opp til vedtagelse. Han blir så spurt om han samtykker til tilståelsesdom. Deretter gjøres siktede kjent med påtalemyndighetens forslag til straff. Han får her anledning til å uttale seg, og ikke sjeldent trekker den siktede frem forhold som gjør at straffen etter hans mening bør settes lavere. Som rettsvitne har jeg imidlertid aldri opplevd at tingretten har

---

⁴ Dette følger av at det ikke er etablert en ”foreleggsordning” for fengsel og samfunnsstraff, slik at kravet om dom i Grl. § 96 gjelder.

⁵ Se Langbach (2007) s. 441 flg.

fraveket påtalemyndighetens straffeforslag.⁶ Det er imidlertid ingen tvil om at tingretten av og til utmåler en annen straff enn det påtalemyndigheten har foreslått, noe den også har rett til å gjøre i medhold av strpl. § 38 annet ledd annet punktum. Etter at siktede har fått mulighet til å uttale seg om straffeforslaget tas saken opp til doms. Dommen skrives normalt umiddelbart mens den siktede venter utenfor rettslokalet.⁷ Rettens avgjørelse blir så forkynt, som regel ved at den leses opp for siktede. Dernest blir domfelte gjort kjent med ankemulighetene, og han blir spurt om han vedtar dommen, anker på stedet eller tar betenkningstid. Retten blir så hevet, og behandlingen i tingretten er dermed avsluttet.

På grunn av den sterkt forenklete saksbehandlingen i tilståelsessaker kan slike saker gjennomføres relativt raskt og effektivt. I årene fra 2007 og frem til i dag har den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i tilståelsessaker for tingrettene vært en halv måned, mens til sammenligning var saksbehandlingstiden for meddomsrettssaker 2,8 måneder i 2011.⁸ Den hurtige saksbehandlingen bidrar til at den siktede får avgjort saken innen rimelig tid, noe som er et krav etter EMK art. 6 nr. 1.

Det å få en sak avgjort ved tilståelsesdom har en rekke fordeler for både den siktede, samfunnet og eventuelle fornærmede. Siktede vil som sagt ved en tilståelsesdom kunne få en relativ hurtig avgjørelse, slik at vedkommende kan legge saken bak seg. Ved at han tilstår vil han som regel også ha krav på en ”tilståelsesrabatt” – en reduksjon i straffen –, se strl. § 59 annet ledd. Selv om en tilståelsessak er offentlig, se nedenfor under punkt 2.5, vil normalt en slik sak medføre mindre publisitet og omtale i pressen, noe som også kan være en fordel for siktede. I tillegg må man ikke glemme den psykologiske effekten det kan ha for siktede at han møter i retten og tilstår. For mange vil det nok ha en positiv innvirkning at

---

⁶ Det er ikke nødvendigvis noe galt i dette, men skyldes sannsynligvis at påtalemyndigheten arbeider samvittighetsfullt ved utformingen av forslag til straff.

⁷ Se Langbach (2007) s. 454

⁸ Se Domstolene i Norge, Årsmelding 2011 s. 12.

man står for det man har gjort og tar konsekvensene av sine handlinger. Som Rune Lium så fint beskriver det: ”En tilståelse er en god start for å kunne nå inn med et budskap om at man selv må ta ansvar for eget liv”.⁹

For samfunnet vil en tilståelsesdom være mer kostnadseffektiv enn en hovedforhandling. En ordinær tilståelsessak kan gjennomføres på ca. en halv time, sammenlignet med kanskje en hel dag som hovedforhandling. På denne måten vil både påtalemyndigheten og tingretten få frigjort tid som kan brukes på andre saker. I tillegg slipper man utgiftene til meddommere, se punkt 2.2, og vitner. For eksempel vil en hovedforhandling medføre utgifter og tidsbruk i form av innkalling, puring og oppfølging av meddommere, noe man slipper ved en tilståelsessak. Også kostnadene forbundet med oppnevning av offentlig forsvarer er lavere enn ellers, se nærmere om dette under punkt 2.4.

For den fornærmede vil fordelene med tilståelsesdom blant annet være at han eller hun slipper den belastningen det er å møte i retten for å avgi forklaring. Det vil ofte kunne være en sterk påkjenning for den fornærmede å forklare seg om det vedkommende har vært utsatt for, spesielt i sedelighets- og voldssaker.

1.3 Kort om rettskildene

De materielle vilkårene for å avsi tilståelsesdom følger av strpl. § 248. I samsvar med Torstein Eckhoffs rettskildelære vil et naturlig utgangspunkt i den videre drøftelse være bestemmelsens ordlyd.¹⁰ Også bestemmelser fra andre lovverk enn straffeprosessloven vil være relevante, som for eksempel Grunnloven, domstolloven, straffeloven, vegtrafikkloven osv. Også folkeretten vil kunne være relevant. I henhold til rettspraksis skal norske regler tolkes slik at man oppnår harmoni mellom folkeretten og norske regler, se blant annet Rt. 2001 s. 1006 (på side 1015) om det såkalte ”presumsjonsprinsippet”. Ved men-

---

⁹ Se Lium (2011) avsnitt 6.

¹⁰ Se Eckhoff (2001) s. 39.

neskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30 er en del menneskerettighetskonvensjoner gjort til norsk lov. Dette gjelder blant annet Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FN-konvensjonen for sivile og politiske rettigheter (SP). Dersom man gjennom tolkningen av de andre norske reglene ikke klarer å oppnå harmoni med EMK og SP, skal disse konvensjonene ha forrang, se ml. § 3. Prosessen rundt en tilståelsessak må derfor gjennomføres på en slik måte at det ikke oppstår konvensjonsstrid.

Også forskrifter vil kunne være relevante. Etter strpl. § 62 kan det gis nærmere regler om ordningen av påtalemyndigheten, noe som er gjort ved påtaleinstruksen av 28. juni 1985 nr. 1679. Påtaleinstruksens rettslige status er imidlertid omstridt. Tradisjonelt har man sett på den som en intern instruks som ikke kan påberopes som en ugyldighetsinnsigelse av andre. I den senere tid har imidlertid denne oppfatningen endret seg, og man er i dag mer tilbøyelig med å tillegg brudd på instruksen ugyldighetsvirkninger.¹¹ Konsekvensen av at instruksen er brutt vil eventuelt bli behandlet nedenfor der hvor det er aktuelt.

Innenfor den juridiske metodelære spiller lovens forarbeider en viktig rolle, også innenfor straffeprosessen. Dette gjelder spesielt forarbeidene til selve straffeprosessloven av 1981, men også forarbeidene til de mange endringslovene vil kunne ha relevans.

En viktig rettskildefaktor er rettspraksis, først og fremst fra Høyesterett. Med tanke på oppgavens tema finnes det en rikholdig samling av rettsavgjørelser som angår tolkningen av strpl. § 248. Disse avgjørelsene vil være relevante når regelens innhold skal fastslås. Underrettspraksis vil kunne være relevant for å vise eksempler på hvordan bestemmelsen brukes i praksis. Det er verdt å merke seg at også avgjørelser før straffeprosessloven av 1981 vil kunne være av betydning. Dette skyldes at ordningen med tilståelsesdom ble innført ved straffeprosessloven av 1887, se dens § 283. Mange av de vilkårene som denne gamle bestemmelsen oppstiller (blant annet vilkåret om uforbeholden tilståelse) er videreført i den

---

¹¹ Se Hov (2010) s. 68.

nye straffeprosessloven. Det er uttalt i forarbeidene til straffeprosessloven av 1981 at de vilkår som den nye straffeprosessloven oppstiller ikke vil innebære en endring i praksis.¹²

Som jeg kommer tilbake til nedenfor, er et av grunnvilkårene for tilståelsesdom at siktede gir en uforbeholden tilståelse. Dette vilkåret er identisk med vilkåret i strl. § 59 annet ledd om straffeutmåling. Det er i tilknytning til strl. § 59 annet ledd lagt til grunn i forarbeidene og rettspraksis at uttrykket ”uforbeholden tilståelse” skal forstås på samme måte i strl. § 59 annet ledd og strpl. § 248.¹³ Dette medfører at også rettspraksis som gjelder strl. § 59 annet ledd vil kunne være relevant for forståelsen av strpl. § 248.

Rettspraksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) vil være relevant ved tolkningen av EMK, se uttalelsene i for eksempel Rt. 2005 s. 833 (”Uskyldspresumsjonskjennelsen”) avsnitt 45.

Juridisk litteratur vil også kunne være relevant, men på samme måte som ellers i metodelæren vil dens vekt være betydelig lavere sammenlignet med de andre rettskildefaktorene.

Dersom det oppstår andre særlige metodiske spørsmål enn de som er beskrevet ovenfor, vil disse bli drøftet fortløpende etter hvert som de oppstår.

---

¹² Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen, s. 279.

¹³ Se Ot.prp. nr 81 (1999-2000) s. 44 og Rt. 2005 s. 559.

2 Prosessuelle vilkår

2.1 Vernetting

Ved en hovedforhandling er det domstolen i den rettskrets hvor den straffbare handling ble begått som normalt er stedlig kompetent til å behandle saken, se strpl. § 10 første ledd. En person som bor i Oslo og begår en straffbar handling i Trondheim, må derfor som regel møte i Sør-Trøndelag tingrett ved en hovedforhandling.

En tilståelsessak er derimot en enkeltstående rettshandling, noe som innebærer at det som hovedregel er tingretten på siktedes bosted som skal behandle saken, se strpl. § 12. Begrunnelsen for denne regelen er at siden det normalt ikke foretas noen bevisførsel utover å motta forklaring fra siktede, vil det være naturlig at dette gjøres der hvor vedkommende befinner seg.¹⁴ Ordlyden tilsier imidlertid at en tilståelsessak også kan reises ved andre tingretter enn den som befinner seg i siktedes rettskrets, jf. uttrykket ”som regel”. Dette vil kunne være aktuelt dersom påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner det mer hensiktsmessig at saken reises ved en annen domstol, som for eksempel når flere personer som ikke bor på samme sted er siktet for samme handling.¹⁵ Selv om det er påtalemyndigheten som foretar denne hensiktsmessighetsvurderingen, vil domstolene kunne overprøve påtalemyndighetens skjønn, se Høyesterett kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt. 2000 s. 1299 (på s. 1302).

2.2 Rettens sammensetning

Ved en ordinær hovedforhandling settes retten med én fagdommer og to meddommere, se strpl. § 276 første ledd. I en tilståelsessak settes derimot retten med kun én fagdommer. Dette følger av at bestemmelsen om hovedforhandling ikke gjelder for tilståelsesdom, jf.

---

¹⁴ Se Matningsdal (2007) s. 254

¹⁵ Se Langbach (2007) s. 437

uttrykket ”uten (...) hovedforhandling” i strpl. § 248 første ledd, slik at det er hovedregelen i domstolloven § 21 annet ledd som gjelder. Det straffeprosessuelle prinsippet om lekmannsdeltagelse gjelder altså ikke ved en tilståelsessak. Dette må sees på bakgrunn av at lekmannsdeltagelse i straffesaker blant annet er begrunnet i at ikke-juristers vurderinger av bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet anses å utgjøre et viktig supplement til fagdommerens vurderinger.¹⁶ I tilståelsessaker er imidlertid skyldspørsmålet uproblematisk, slik at lekfolks deltagelse i prosessen ikke er like nødvendig.

Dersom tingretten har ansatt en eller flere dommerfullmektiger - noe de fleste tingretter i dag har - vil en tilståelsessak ofte bli ledet av en slik dommerfullmektig. Ved en ordinær hovedforhandling vil ikke dommerfullmektigen kunne lede forhandlingene dersom strafferammen for den aktuelle straffbare handling er fengsel i mer enn 6 år, se strpl. § 276 fjerde ledd. Denne begrensningen gjelder ikke i tilståelsessaker, noe som ble avgjort ved Høyesteretts kjennelse i Rt. 2007 s. 1040. Dette innebærer at dommerfullmektigen har lik kompetanse til å avsi tilståelsesdom som embetsdommeren har. En annen sak er imidlertid at man muligens bør være tilbakeholdne med å tildele dommerfullmektiger saker hvor strafferammen er opptil 10 års fengsel, se uttalelsene i Rt. 2007 s. 1040, avsnitt 14.

I tillegg til fagdommeren er det normalt ett rettsvitne til stede under rettsmøtet, se domstolloven § 31. Dette gjelder dersom verken forsvarer eller representant fra påtalemyndigheten er til stede under forhandlingene. Rettsvitnet skal i følge dl. § 103 annet ledd ”nøye følge forhandlingene og gjøre oppmerksom på misforståelser eller feil i oppfatningen eller nedtegningen av det som foregår.” Vedkommende skal altså ikke være med på å dømme, men i stedet fungere som en rettssikkerhetsgaranti for den siktede. Ved at en uavhengig person er til stede under forhandlingene vil man kunne få klarhet i hva som faktisk skjedde under rettsmøtet dersom det senere skulle bli aktuelt. Det finnes blant annet flere eksempler på at

---

¹⁶ Se NOU 2011:13 s. 94 flg.

rettsvitnet har måtte avgi forklaring til Tilsynsutvalget for dommere, der den siktede har hevdet at dommeren opptrådte i strid med god dommerskikk under rettsmøtet.¹⁷

2.3 Påtalemyndighetens oppgaver

En av påtalemyndighetens viktigste oppgaver under en tilståelsessak er å fremsette begjæring om tilståelsesdom ovenfor tingretten. Dette kommer jeg tilbake til nedenfor under punkt 3.2.1.

I motsetning til under en ordinær hovedforhandling møter normalt ikke påtalemyndigheten til de rettslige forhandlingene i en tilståelsessak. Det følger av påtaleinstruksen § 15-4 annet ledd annet punktum at påtalemyndigheten bare møter når det foreligger ”særlig grunn” til det. En slik særlig grunn vil kunne tenkes når saken er komplisert og omfattende, eller det for eksempel er forhold som gjør straffeutmålingen problematisk. Uansett vil det være opp til påtalemyndigheten selv å avgjøre om det foreligger en slik særlig grunn som gjør det nødvendig at de møter med en representant. Dersom det møter representant for påtalemyndigheten, gjelder regelen i strpl. § 76 annet ledd om hvem som har kompetanse til å opptre som aktor i tingretten.

Selv om de ikke møter i rettsmøtet, skal den ansvarlige i påtalemyndigheten gi sitt syn til retten om hva vedkommende mener er passende straff for den siktede, se påtaleinstruksen § 21-2 første ledd første punktum. I sitt forslag til straff er det viktig at påtalemyndigheten opptre i samsvar med den særskilte objektivitetsplikten som påhviler dem. Det vil ikke være god påtaleskikk å gi uttrykk for at passende straff er høyere enn det påtalemyndigheten objektivt sett mener er riktig, i den tro at de da vil ha noe å gå på i forbindelse med straffeutmålingen.¹⁸

---

¹⁷ Se for eksempel Tilsynsutvalget for dommeres sak 21/09 av 11. juni 2009.

¹⁸ Se Hov (2010) s. 579.

2.4 Forsvarerdeltagelse

Ved en hovedforhandling vil den tiltalte normalt ha krav på forsvarer betalt av det offentlige, se strpl. § 96 første ledd og § 100 første ledd. Ved en tilståelsessak reguleres derimot siktedes rett på offentlig forsvarer av strpl. § 99. Hovedregelen er at dersom det er aktuelt å idømme siktede en straff av ubetinget fengsel i mer enn 6 måneder skal vedkommende ha forsvarer. En antitetisk tolkning tilsier derfor at dersom det er aktuelt å idømme en lavere straff enn 6 måneders ubetinget fengsel, har vedkommende som en hovedregel ikke krav på offentlig forsvarer. Det følger her direkte av ordlyden at det ikke er strafferammen siktedes forsvarerrett skal vurderes opp mot. I stedet må man vurdere hva det er aktuelt å idømme i den konkrete sak. Her vil påtalemyndighetens forslag til straff spille en viktig rolle. Dersom den forslår en straff på mer enn 6 måneders ubetinget fengsel har siktede rett på forsvarer. Det samme må gjelde dersom tingretten finner det aktuelt å idømme en straff på mer enn 6 måneders ubetinget fengsel, selv om påtalemyndigheten mener straffen kan settes lavere.¹⁹

Selv om det er aktuelt å idømme siktede ubetinget fengsel i mer enn 6 måneder, er det gjort unntak fra forsvarerretten i saker etter vegtrafikkloven § 22 første og annet ledd, jf. § 31, altså i saker om promillekjøring. Her er det verdt å merke seg at ordlyden i strpl. § 99 første ledd annet punktum tilsier at det kun er tilfeller hvor det foreligger siktelse for forsettlig eller uaktsom promillekjøring at siktede ikke har rett på forsvarer. Dersom en person blir siktet for etterfølgende alkoholnyttelse etter vtrl. § 22 femte ledd kommer øyensynlig unntaket ikke til anvendelse. På bakgrunn av lovens forhistorie ser det imidlertid ikke ut som om dette har vært lovgivers intensjon. Ved lov av 17. desember 2010 nr. 91²⁰ ble det foretatt endringer i veitrafikkloven, noe som resulterte i at daværende annet ledd om forbud mot etterfølgende alkoholnyttelse ble flyttet til femte ledd. Dette skjedde uten at man samtidig endret ordlyden i strpl. § 99. Det fremgår heller ikke noe i forarbeidene som tilsier at dette var tilsiktet. Man kan derfor spørre seg om ordlyden i strpl. § 99 første ledd annet

---

¹⁹ Se Matningsdal (2007) s. 255.

²⁰ Endringsloven ble endret ved lov 25. november 2011 nr. 45.

punktum må tolkes utvidende til også å omfatte vtrl. § 22 femte ledd. Når imidlertid ordlyden er såpass klar, og en utvidende tolkning vil gi siktede færre rettigheter, kan man nok si at unntaket i strpl. § 99 første ledd annet punktum må tas bokstavelig slik at det ikke gjelder ved saker om etterfølgende alkoholnyttelse. Uansett er nok denne problemstillingen kun av teoretisk art, i og med at det nok bare i unntakstilfeller vil være aktuelt å idømme en person 6 måneders ubetinget fengsel for etterfølgende alkoholnyttelse.

Strpl. § 99 første ledd annet punktum gjør også et unntak fra retten til forsvarer dersom ”retten på grunnlag av saken art og forholdene ellers finner det ubetenkelig at han er uten forsvarer”. Unntaket her er snevert, men det vil kunne være aktuelt der hvor spørsmålene knyttet til straffeutmålingen er kurant og oversiktlig.²¹

Dersom den siktede ikke har krav på forsvarer etter strpl. § 99, skal retten likevel oppnevne forsvarer etter § 100 annet ledd dersom ”særlige grunner taler for det”. Loven nevner her uttrykkelig de tilfeller hvor ”siktede har nedsatt funksjonsevne eller er i en annen fysisk eller psykisk tilstand som tilsier at det er et særskilt behov for forsvarer”. Det vil også typisk foreligge slike særlige grunner når saken er komplisert og omfattende, når siktede er rusbelastet, veldig ung eller veldig gammel osv.²² Selv om lovens ordlyd taler om at retten ”kan” oppnevne offentlig forsvarer dersom særlige grunner foreligger, er det sikker rett at den har en plikt til å oppnevne forsvarer i slike tilfeller.²³

Videre har siktede alltid rett på forsvarer dersom han er varetektsfengslet når saken pådømmes ved tilståelsesdom, se § 98 annet ledd annet punktum. Han skal også ha forsvarer dersom fornærmede har fått oppnevnt bistandsadvokat i henhold til strpl. § 107a, se § 99 annet ledd.

---

²¹ Se Matningsdal (2007) s. 256.

²² Se Langbach (2007) s. 439

²³ Se blant annet Hov (2010) s. 634.

Det er også verdt å merke seg at ved lov av 20. januar 2012 nr. 6 er § 99 første ledd gitt et nytt tredje punktum som gir siktede under 18 år rett på forsvarer ved en tilståelsessak dersom det er aktuelt å idømme ubetinget fengsel (uavhengig av fengselsstraffens lengde), samfunnsstraff eller den nye straffereaksjonen ungdomsstraff. Dette vil i følge forarbeidene i større grad være i overenstemmelse med Norges internasjonale forpliktelser.²⁴ Lovendringen er ennå ikke trådt i kraft. Det må imidlertid antas at domstolene i de fleste tilfeller også på nåværende tidspunkt vil oppnevne offentlig forsvarer i de tilfeller hvor siktede er under 18 år. Dersom siktede er så ung, vil det som regel innebære at det foreligger en særlig grunn som tilsier forsvareroppnevning, spesielt dersom det også er spørsmål om å idømme fengselsstraff.

Den siktede kan også la seg bistå av en privat forsvarer dersom han ønsker det, se strpl. § 94. Vedkommende må da dekke utgiftene til slik bistand selv.

Som vi har sett er hovedregelen at dersom det i en tilståelsessak er aktuelt å idømme inntil 6 måneders ubetinget fengsel har siktede ikke krav på offentlig forsvarer. En problemstilling som kan aktualiseres her er om dette er i samsvar med EMK art 6 om kravet til "fair trial". En av minimumsrettighetene i art. 6 er siktedes rett på vederlagsfri rettslig bistand dersom han er ubemidlet og dette kreves i "rettferdighetens interesse", se nr. 3 bokstav c. Det første spørsmålet som oppstår her er om det er tilstrekkelig for å tilfredsstillte konvensjons krav at vi har bestemmelsen i strpl. § 96 første ledd. Hvis for eksempel en person risikerer inntil 6 måneder ubetinget fengsel, vil han som sagt ikke ha krav på offentlig forsvarer i en tilståelsessak. Dersom vedkommende imidlertid ikke samtykker i pådømmelse, vil saken høyst sannsynlig gå til hovedforhandling, med den følge at han får rett på forsvarer i medhold av strpl. § 96 første ledd. Hvis man kommer til at dette ikke er tilstrekkelig for å tilfredsstillte konvensjonen, må man vurdere om hensynet til "rettferdighetens interes-

---

²⁴ Se Prop. 135 L (2010-2011) s. 155

se” tilsier at en ubemidlet person får oppnevnt forsvarer dersom han risikerer inntil 6 måneders ubetinget fengsel. Dersom dette er tilfellet må man i så fall innfortolke en slik rett i praktiseringen av strpl. § 100 annet ledd om forsvareroppnevning i ”særlige grunner”.²⁵ Jeg finner det forsvarlig ikke å gå nærmere inn på disse problemstillingene, da drøftelsen ville blitt for omfattende og da det innenfor rammene av mitt arbeid ikke er rom til å følge de videre.

Bakgrunnen for at forsvarerretten i tilståelsessaker er begrenset sammenlignet med en hovedforhandling er at disse sakene ofte ikke vil by på vanskeligheter, verken i forbindelse med skyldspørsmålet eller straffespørsmålet.²⁶ Som straffeprosesslovkomiteen uttaler vil forsvareroppnevning i slike tilfeller ”lett kunne fortone seg som en ren formalitet”. Når siktede likevel har rett på forsvarer dersom det er aktuelt å idømme mer enn 6 måneders fengselsstraff, må det sees på bakgrunn av at en slik straff er et betydelig inngrep i den enkeltes frihet. Rettssikkerhetshensyn tilsier derfor at siktede blir bistått av forsvarer i slike saker.

Dersom siktede møter med forsvarer skal han i følge strpl. § 248 tredje ledd ha anledning til å uttale seg før saken tas opp til doms. Dette vil spesielt være aktuelt i forbindelse med straffeutmålingen, hvor forsvarerens viktigste oppgave er ”å trekke frem de forhold som taler til fordel for siktede”.²⁷ I tillegg vil forsvareren kunne komme med råd til den siktede om hvorvidt han eller hun bør gi en uforbeholden tilståelse.

---

²⁵ Se Aall (1995) s. 382

²⁶ Se Innstilling fra Straffeprosesslovkomiteen s. 192-193

²⁷ Se Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) s. 89.

2.5 Øvrige formalia

Siktelsen

Ved en hovedforhandling utferdiges det i de fleste tilfeller en tiltalebeslutning som sier noe om hvilke straffebestemmelser påtalemyndigheten mener den tiltalte har overtrådt og på hvilket grunnlag, se strpl. kapittel 19. Ved en tilståelsesdom vil det normalt ikke foreligge en slik tiltale, noe som følger av uttrykket i strpl. § 248 første ledd om at tingretten pådømmer en sak ”uten tiltalebeslutning”. I stedet vil det normalt bli utferdighet en siktelse, som da vil være sakens formelle dokument om hva påtalemyndigheten mener den siktede har gjort.²⁸ For saker som føres etter strpl. § 248 første ledd bokstavene b og c fremgår det direkte av ordlyden at det må foreligge en siktelse. For saker som føres etter bokstav a følger det ikke direkte av ordlyden, men det kan sies å følge som en naturlig konsekvens av at en person får status som siktet når ”påtalemyndigheten har erklært ham for siktet eller når forfølgning mot ham er innledet ved retten eller det er besluttet eller foretatt pågripelse, ransaking, beslag eller liknende forholdsregler rettet mot ham”, se strpl. § 82. Det er verdt å merke seg at en slik siktelse ikke må utferdiges av det påtaleorgan som har kompetanse til å begjære tilståelsesdom (se nedenfor under 3.2.1) i og med at politiet kan reise siktelse i alle saker, jf. strpl. § 67 første ledd.²⁹

Selv om en tilståelsessak normalt pådømmes ”uten tiltalebeslutning” er det ikke noe i veien for at det faktisk foreligger en slik tiltalebeslutning, og at denne brukes som sakens anklagerdokument.³⁰ Dette vil kunne være aktuelt dersom siktede samtykker i at saken blir behandlet som tilståelsessak etter at tiltale er tatt ut.

På samme måte som at et forelegg kan tre i stedet for en tiltalebeslutning ved en hovedforhandling (se strpl. § 268), kan det i stedet for en siktelse også foreligge et forelegg som

---

²⁸ Se Matningsdal (2007) s. 253

²⁹ Se Langbach (2007) s. 444.

³⁰ Se Andenæs (2009) s. 447 som henviser til Rt. 1968 s. 256.

grunnlag for en tilståelsessak, se påtaleinstruksen § 20-8 første ledd siste punktum. Dette vil være aktuelt dersom påtalemyndigheten mener saken bør avgjøres med et forelegg, men hvor siktede ikke er enig med den straffen påtalemyndigheten har utmålt.

Offentlighet

I straffesaker, herunder både ved hovedforhandlinger og tilståelsessaker, gjelder regelen om møteoffentlighet, se domstolloven § 124. Dette innebærer at alle som vil kan møte i tingretten for å følge forhandlingene. Retten kan imidlertid begrense dette ved å avsi kjennelse om at rettsmøte skal holdes for lukkede dører, se dl. § 125. Vilkårene for at tingretten skal kunne beslutte lukking av dører er på den annen side forholdsvis snevre, noe som gjør at dette unntaket neppe brukes særlig ofte, spesielt ikke ved tilståelsessaker. Et eksempel på at tingretten besluttet lukking av dører under en tilståelsessak finner vi gjengitt i rettsboken til Larvik tingretts dom av 8. juni 2005.³¹ Denne saken gjaldt ulovlig nedlastning og videreformidling av barnepornografiske bilder, og tingretten besluttet her å lukke dørene under henvisning til dl. § 125 bokstav b, altså av hensyn til privatlivets fred eller ærbarhet.

Det vil vanligvis heller ikke være begrensninger i muligheten for å gjengi offentlig det som har skjedd under en tilståelsessak, se dl. § 129 første ledd. Retten kan imidlertid ved kjennelse beslutte at det skal være en slik begrensning, men vilkårene for det er også her forholdsvis snevre, se annet ledd.

---

³¹ TLARV-2005-61872

3 Materielle vilkår

3.1 Oversikt

Straffeprosessloven § 248 oppstiller en del materielle vilkår som gjelder for alle straffbare handlinger som pådømmes som tilståelsesdom. Disse fellesvilkårene vil bli behandlet nedenfor under punkt 3.2. Videre oppstiller bestemmelsen forskjellige vilkår på bakgrunn av hvilken straffbar handling den siktede er anklaget for. I strpl. § 248 første ledd bokstav a finner vi bestemmelsen som gjelder for alle generelle forbrytelser og forseelser som har en strafferamme på inntil 10 års fengsel, se nedenfor under punkt 3.3. I bokstav b finner vi forbrytelser som gjelder overtredelse av vtrl. § 22, jf. § 31, altså promillesaker, mens bokstav c gjelder overtredelse av vtrl. § 24 første ledd, jf. § 31, altså kjøring uten gyldig førerkort. Vilkårene for tilståelsesdom i disse tilfellene vil bli behandlet under punkt 3.4.

3.2 Fellesvilkårene etter strpl. § 248 første ledd

3.2.1 Begjæring fra påtalemyndigheten

Et av de første grunnleggende vilkår for at retten skal kunne avsi tilståelsesdom er at påtalemyndigheten har fremsatt begjæring om dette, se innledningsordene i strpl. § 248. Retten kan altså ikke av eget tiltak ta en tilståelsessak opp til behandling. Dette er i samsvar med anklager- og oppportunitetsprinsippet som er førende for norsk straffeprosess.³²

Selv om det ikke fremgår direkte av ordlyden i § 248, følger det av rettspraksis at begjæringen må komme fra det påtaleorgan som er kompetent til å ta ut tiltale, jf. strpl. kapittel 7. Det vises her til Rt. 1995 s. 1053, hvor en politiadjutant (nå: politiadvokat) hadde fremsatt begjæring om tilståelsesdom for overtredelse av blant annet strl. § 162 (narkotikaforbrytel-

---

³² Anklagerprinsippet kommer f.eks. til uttrykk i strpl. § 63, mens oppportunitetsprinsippet finner vi blant annet i strpl. §§ 69 og 70. Se også Hov (2010) s. 128 flg.

se). Det kompetente påtaleorgan var på dette tidspunktet statsadvokaten, og forhørsrettens dom ble derfor opphevet på grunn av at saken ikke var reist av riktig påtalemyndighet.³³

I medhold av strpl. § 62 er det i forskrift gitt egne regler om hvem som i visse tilfeller har kompetanse til å begjære tilståelsesdom, se påtaleinstruksen § 21-1. Denne instruksen innskrenker først og fremst politiets kompetanse til å fremsette begjæring på noen områder, se for eksempel dens første ledd hvor begjæring om tilståelsesdom ved visse forseelser er tillagt statsadvokaten. Felles for disse reglene som innskrenker kompetansen er at de kun fungerer som en intern instruks hos påtalemyndigheten, og at de dermed ikke er bindende for retten.³⁴

I tillegg til dette har Riksadvokaten i sitt rundskriv nr. 4/2004 innskrenket politiets kompetanse til å begjære tilståelsesdom i visse saker. Dette gjelder blant annet saker om grovt skadeverk ved brannstifting eller sprengning, rasistisk motiverte legemskrenkninger og skadeverk, og i saker etter strl. § 60a (organisert kriminalitet) som kan medføre fengsel i mer enn 6 år. I slike saker skal politiet oversende saken til statsadvokaten for avgjørelse om det skal begjæres tilståelsesdom. Det kan være litt vanskelig å se hvordan Riksadvokaten i rundskrivet begrunner sin kompetanse til å frata politiet kompetansen i slike tilfeller. Etter strpl. § 59 kan overordnede påtalemyndighet beslutte å overta en sak som tilhører underordnede. Men denne bestemmelsen gjelder bare i den enkelte sak, og gir derfor ikke overordnede en generell tilbakeføringsmyndighet.³⁵ Det kan imidlertid se ut som om Riksadvokaten begrunner sin kompetanse i påtaleinstruksen § 21-1 første og annet ledd om at en sak skal forelegges statsadvokaten dersom ”saken antas å ha særlig stor allmenn interesse eller når overordnet påtalemyndighet ellers har bestemt det”. For eksempel vil rasistisk motiver-

---

³³ Høyesterett viser ikke til hjemmelen for opphevelse, men det må antas at det er snakk om någjeldende § 343 annet ledd nr. 2

³⁴ Se Matningsdal (2007) s. 266

³⁵ Se Hov (2010) s. 551.

te legemskrenkelser gjennomgående ha særlig stor allmenn interesse. Uansett må det på samme måte som for påtaleinstruksen være klart at dette bare er en intern instruks hos påtalemyndigheten som ikke er bindende for retten. Det vil ikke være en logisk sammenheng i lovverket dersom et brudd på rundskrivet er bindende for retten, mens en overtredelse av påtaleinstruksen ikke er det.

Ordlyden i strpl. § 248 stiller ingen krav til begjæringens innhold. I den juridiske litteraturen er det imidlertid hevdet at begjæringen må ”være konkretisert til bestemte straffbare forhold”.³⁶ Det er altså ikke nok at påtalemyndigheten i begjæringen ber tingretten pådømme saken i henhold til den straffebestemmelse som er mest naturlig på bakgrunn av siktedes forklaring. Videre er det også antatt at strpl. § 252 annet ledd må gis analogisk anvendelse i tilståelsessaker, slik at dersom påtale ikke er ubetinget offentlig må det fremgå av begjæringen at vilkårene for offentlig påtale foreligger. Dette innebærer normalt et krav om påtalebegjæring fra fornærmede og/eller at det foreligger allmenne hensyn, se for eksempel strl. § 408 tredje ledd.

3.2.2 Samtykke fra siktede

Et ytterligere vilkår for tilståelsesdom er, i følge strpl. § 248, at siktede samtykker i en slik pådømmelse. Et slikt samtykke må være gitt uttrykkelig, jf. Rt. 1999 s. 243. I denne saken hadde lagmannsretten lagt til grunn at den siktede hadde samtykket til pådømmelse ved konkludent adferd, noe Høyesterett mente ikke var tilstrekkelig.

Det var lenge uklart i norsk rett om siktedes samtykke måtte gis under forhandlingene i retten, eller om det var nok at samtykke ble gitt for eksempel i samtaler med politiet. På bakgrunn av en kjennelse i Rt. 1901 s. 17 hevdet noen forfattere at dette ikke var et vilkår.³⁷ Dette synspunktet kan uansett ikke opprettholdes etter kjennelsen i Rt. 1999 s. 243,

---

³⁶ Se Hov (2010) s. 499-500.

³⁷ Se for eksempel Andenæs (1994) s. 387

hvor førstvoterende uttaler at ”samtykke til pådømmelse etter § 248 [må] gis til forhørsretten, og med det krav til bevis for at samtykke er gitt, (...) vil den praktiske løsning være at samtykke gis innen retten”. Det må derfor anses som sikker rett at siktede må gi sitt uttrykkelige samtykke under rettsmøtet.

Siktedes samtykke til pådømmelse kan trekkes tilbake under hele prosessen frem til dom er avsagt. Dette følger av en kjennelse inntatt i Rt. 1929 s. 367. I denne saken mente forhørsrettsdommeren at siktedes samtykke var bindende når dommen var ferdigskrevet. Høyesteretts flertall var ikke enig i dette, og uttaler at ”adgangen til summarisk paadømmelse er betinget av at der foreligger samtykke hertil ikke blott naar saken optas til doms, men ogsaa ved dens paadømmelse.” Høyesterett tok på generelt grunnlag ikke stilling til tidspunktet for når en sak er pådømt, men førstvoterende uttalte likevel at en sak i hvert fall ”ikke kan betraktes som paadømt før retten har paabegynt domsavsigelsen”. Andorsen mener på bakgrunn av denne dommen at dersom den siktede er til stede og domsavsigelsen skjer ved opplesning, er skjæringstidspunktet når selve domsslutningen er påbegynt opplest. Og dersom siktede ikke er til stede skjer pådømmelse ved underskriving av dommen.³⁸ I mangel av en klar lovtekst, og fordi Andorsens synspunkt virker fornuftig, må man etter min mening kunne legge til grunn dette som gjeldende rett.

Noen særspørsmål oppstår dersom siktede er mindreårig. Det følger av strpl. § 83 at i slike tilfeller har også vergen, eventuelt hjelpevergen, partsrettigheter. I de fleste tilfeller vil dette være den mindreåriges foreldre, se vergemålsloven § 3 (ny vergemålslov § 16). At vergen også har partsrettigheter innebærer at også den må samtykke i at saken blir avgjort ved tilståelsesdom. Samtykket må omfatte alle de straffbare forhold som den mindreårige er siktet for. Det vises her til Høyesteretts kjennelse i Rt. 1984 s. 813. I denne saken var en mindreårig siktet for en rekke straffbare handlinger. Vergen hadde gitt sitt samtykke til at

---

³⁸ Se Andorsen (1983) fotnote 53.

saken kunne avgjøres ved tilståelsesdom, men dette samtykket gjaldt bare for noen få av de straffbare forhold. På bakgrunn av dette ble forhørsrettens dom i sin helhet opphevet.

I forlengelsen av dette vilkåret om siktedes samtykke, er det verdt å nevne at siktede i en straffesak ikke har plikt til å forklare seg, se strpl. § 90. Bestemmelsen må sees i lys av forbudet mot tvungen selvinkriminering, som er innfortolket i kravet til ”fair trial” i EMK art. 6, jf. blant annet Den europeiske menneskerettighetsdomstolens dom i Saunders v. Storbritannia.³⁹ Se også FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 14 nr. 3 bokstav g, som uttrykkelig fastslår denne rettigheten. Forbudet mot tvungen selvinkriminering gjelder også som et prinsipp i tilståelsessaker, men konsekvensen av at siktede ikke forklarer seg er at det da ikke foreligger en uforbeholden tilståelse – se nedenfor under punkt 3.3.2 – slik at tilståelsesdom ikke kan avsies.

3.2.3 Pådømmelse må ikke være betenkelig

Et tredje vilkår for at det skal kunne avsies tilståelsesdom, er at tingretten ikke finner at pådømmelse vil være betenkelig. Vilåret fungerer som en sikkerhetsventil som tar sikte på situasjoner hvor de øvrige vilkår for å kunne avsi tilståelsesdom er til stede, men hvor det er spesielle forhold ved saken som tilsier at pådømmelse likevel ikke finner sted.⁴⁰ Hensynet til en effektiv og hurtig saksbehandling kan altså ikke gå foran hensynet til rettssikkerheten. Bestemmelsen må sees i lys av at lovteksten gir tingretten et diskresjonært skjønn om hvorvidt den skal avsi tilståelsesdom, jf. ordet ”kan” i § 248. Tingrettens utøvelse av dette skjønnnet kan imidlertid påankes, se nærmere om dette under punkt 4. Ankeinstansen har i så fall full kompetanse til å vurdere om pådømmelse er betenkelig eller ikke.

---

³⁹ ”[T]he right not to incriminate oneself are generally recognised international standards which lie at the heart of the notion of a fair procedure under Article 6”, se avsnitt 68.

⁴⁰ Se Langbach (2007) s. 448.

Hvorvidt tilståelsesdom bør avsies må vurderes konkret i den enkelte sak. Flere momenter vil kunne være av betydning i denne vurderingen, blant annet siktedes personlige forhold. Et eksempel på dette har vi i Rt. 1991 s. 1235. Siktede, som ble domfelt i forhørsretten, var i følge ankeerklæringen og en legeerklæring evneveik og hadde høyst sannsynlig en organisk hjerneskade som gjorde at han befant seg ca. 4 år tilbake i mental utvikling sammenlignet med jevnaldrende. Kjæremålsutvalget mente på bakgrunn av dette at pådømmelse ikke burde funnet sted, og forhørsrettens dom ble derfor opphevet.

Videre følger det av forarbeidene at pådømmelse vil kunne være betenkelig, dersom ”det gjelder særlig alvorlig forhold eller hvor straffbarheten blir å avgjøre ved en skjønnsmessig bedømmelse”.⁴¹ Som eksempel nevner forarbeidene at uaktsomt drap vil kunne være betenkelig å pådømme. Dette følger også av rettspraksis, se Høyesteretts kjennelse i Rt. 1969 s. 179 hvor førstvoterende uttaler på side 180 at ”saker som den foreliggende med så alvorlige følger etter mitt skjønn regelmessig er mindre vel egnet for pådømmelse i forhørsrett.” Når saken har en slik alvorlighetsgrad vil det altså være mer forsvarlig, av hensyn til rettsikkerheten, at saken blir gjenstand for en grundigere behandling ved en hovedforhandling.

Et annet eksempel fra rettspraksis har vi i Rt. 1969 s. 349, som gjaldt to tilfeller av gravevende voldtekt. Høyesterett uttalte her at ”det ville ha vært naturlig om en sak som denne ikke var fremmet for forhørsretten. Selv om siktede avgav en uforbeholden tilståelse, var det etter min mening ikke heldig at denne meget alvorlige sak mot en tidligere ustraffet person ble pådømt ved forhørsrett.” På bakgrunn av blant annet disse to avgjørelsene har Riksadvokaten i sitt rundskriv nr. 2/1969 til statsadvokatene presisert at ”hensynet til en lettvinnt, billig og rask behandling av sakene, ikke må lede til at særpregede og alvorlige saker unndras den mer betryggende saksbehandling som en hovedforhandling med vanlig bevisførsel i alminnelighet innebærer”. I og med at pådømmelse i slike saker kan være betenkelig bør påtalemyndigheten være forsiktig med å begjære tilståelsesdom i slike tilfeller.

---

⁴¹ Se Innstilling fra Straffeprosesslovkomiteen s. 279.

Andre momenter det kan være relevant å ta i betraktning i vurderingen av om pådømmelse er betenkelig, er konsekvensene av en pådømmelse, for eksempel om siktede i så fall blir idømt en streng straff, mister jobben osv.⁴² Slike forhold skal imidlertid ikke i seg selv være avgjørende.⁴³

Selv om saken er mindre alvorlig enn de tilfellene ovenfor, kan det likevel være forhold som tilsier at pådømmelse vil være betenkelig. Det kan blant annet tenkes at etterforskningen har vært mangelfull slik at det burde vært iverksatt ytterligere undersøkelser før en eventuell summarisk pådømmelse. Et eksempel på dette har vi i Gulating lagmannsretts dom av 30. mars 2012.⁴⁴ En mann ble her dømt i tingretten for promillekjøring til betinget fengsel i 14 dager. Under avhørene forklarte den siktede at han sluttet å drikke ca. 13 timer forut for kjøringen, samtidig som mengden alkohol han konsumerte var forholdsvis liten. Lagmannsretten mente på bakgrunn av dette at pådømmelse ikke burde funnet sted, blant annet fordi det kunne reises tvil om siktede hadde handlet uaktsomt. I dommen uttales det at "[l]agmannsretten finner at dette spørsmålet – selv om siktede erkjente straffeskyld i samsvar med siktelsen – burde ha ledet til ytterligere undersøkelser iverksatt av tingretten, alternativt at tingretten unnlot å pådømme saken som tilståelsessak fordi det fremsto som betenkelig". Blant annet kunne fysiologiske prøver av siktede og andre sakkyndige vurderinger opplyst saken bedre.

---

⁴² Se Hov (2010) s. 721.

⁴³ Se Innstilling fra Straffeprosesslovkomiteen s. 279.

⁴⁴ LG-2012-40882

3.3 Vilkårene etter strpl. § 248 første ledd bokstav a

3.3.1 Strafferammevilkåret

Det er kun straffbare handlinger som har en strafferamme på inntil 10 års fengsel som kan pådømmes som tilståelsesdom etter første ledd bokstav a. Dette tilsier at for eksempel forsettlig drap ikke kan undergis en slik summarisk pådømmelse, i og med strafferammen for dette er inntil 21 års fengsel, se strl. § 233. Det er verdt å merke seg at loven bruker ordet ”strafferamme”, noe som betyr at det forslag på straff som påtalemyndigheten fremsetter er uten betydning. Vilkåret må sees på bakgrunn av at ubetinget fengsel av et slikt omfang er veldig alvorlig for den det gjelder. Av hensyn til rettssikkerheten er det derfor best at de mest alvorlige forbrytelsene blir gjenstand for en grundigere saksbehandling ved en hovedforhandling.

Dersom loven sier at strafferammen for en handling skal økes dersom den er begått under visse omstendigheter, skal disse tas i betraktning dersom påtalemyndigheten anfører dette.⁴⁵ For eksempel er det slik at en ordinær ransforbrytelse har en strafferamme på inntil 5 års fengsel, men inntil 12 år dersom det er snakk om et grovt ran, se strl. § 268 første og annet ledd. Strafferammevilkåret i strpl. § 248 er her bare til hinder for pådømmelse dersom påtalemyndigheten i siktelsen anfører at ranet er grovt.

Imidlertid har vi i straffelovgivningen en del lovbestemmelser som sier at straffen skal forhøyes dersom det foreligger ”særdeles skjerpene omstendigheter”. Dersom en person er siktede for overtredelse av en slik bestemmelse, er det den forhøyede straffen som strafferammevilkåret i strpl. § 248 skal vurderes etter.⁴⁶ Dette gjelder selv om det ikke er aktuelt å si at det foreligger slike omstendigheter i den konkrete sak. Et eksempel her er straffeloven § 317 om narkotikautbytteheleri. Den alminnelige strafferamme for denne type forbrytelse

---

⁴⁵ Se Bjerke m.fl. (2011) s. 928.

⁴⁶ I.c.

er 3 års fengsel, men dersom det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter kan 21 års fengsel idømmes. I en slik sak kan pådømmelse som tilståelsesdom ikke skje.

Dersom det konkrete straffebud bare setter en minimumsstraff vil det normalt ikke være adgang til å avsi tilståelsesdom. I slike tilfeller vil strafferammen være 15 års fengsel, se strl. § 17 første ledd bokstav a. En forsettlig voldtekt etter strl. § 192 første ledd kan i teorien føres som en tilståelsessak i og med at strafferammen er 10 års fengsel. Dersom voldtekten ble gjennomført som samleie sier imidlertid § 192 annet ledd at minstestrafen er fengsel i 3 år. Dette innebærer at lengstestrafen er 15 års fengsel, og i slike tilfeller kan det derfor ikke avsies tilståelsesdom.

Det hender av og til at den siktede tidligere er domfelt for en straffbar handling av samme art som nå kommer til pådømmelse, at personen har begått flere straffbare handlinger som kommer til pådømmelse samtidig, eller at vedkommende har utført en legemsfornærmelse eller legemsbeskadigelse på en kvalifisert krenkende måte. I slike tilfeller forhøyes strafferammen.⁴⁷ Det følger av strpl. § 248 annet ledd at en slik forhøyelse av strafferammen ikke skal komme i betraktning, det vil si at det ikke påvirker muligheten for å avsi tilståelsesdom. Dersom for eksempel en person tidligere har hatt seksuell omgang med barn under 16 år, og på nytt blir siktet for dette, vil den teoretiske strafferamme være 12 års fengsel, se strl. § 196 første ledd, jf. § 61. I prinsippet vil et slikt tilfelle likevel kunne pådømmes som tilståelsesdom. En annen sak er at det muligens vil være betenkelig å pådømme en slik sak.

3.3.2 Uforbeholden tilståelse

3.3.2.1 Generelt

Et av grunnvilkårene for at tingretten skal kunne avsi tilståelsesdom er at siktede gir en "uforbeholden tilståelse". Dette vilkåret er det samme som grunnvilkåret etter straffepro-

---

⁴⁷ Se strl. §§ 61, 62, 63 og 232.

sessloven av 1887 § 283, og rettspraksis knyttet til dette vilkåret vil derfor kunne være av interesse.

En tolkning av ordlyden viser for det første at den siktede må gi en tilståelse. Dette innebærer at vedkommende må erkjenne/innrømme de forholdene han er siktet for. Selve ordlyden trekker i retning av at det er det faktiske hendelsesforløp siktede må forklare seg om, og ikke de rettslige problemstillinger. Deretter må denne tilståelsen være uforbeholden – uten forbehold. Tilståelsen må altså være ”uten om og men”.⁴⁸ Utover dette gir ikke ordlyden noe særlig svar på hva som ligger i ”uforbeholden tilståelse”.

Som jeg kommer tilbake til nedenfor, er grunnvilkåret i § 248 første ledd bokstavene b og c at siktede ”erklærer seg skyldig etter siktelsen”. I og med at det er egne regler for de tilfeller som faller inn under bokstavene b og c, tilsier dette at vilkåret om uforbeholden tilståelse er noe annet enn en ren skylderkjennelse. Dette samsvarer også med uttalelsene i Rt. 2009 s. 872 avsnitt 15, hvor førstvoterende sier at ”siktetes skylderkjennelse [er] aldri tilstrekkelig for tilståelsesdom.” På den annen side er det heller ikke nødvendig at siktede erklærer seg skyldig så lenge hans forklaring viser at han faktisk er det.⁴⁹

Også lovens formål og den legislative begrunnelse for prosessordningen gir viktige tolkningsmomenter. Poenget med tilståelsesdom er som nevnt ovenfor blant annet at prosessen skal være hurtig og effektiv. For å nå dette målet har man valgt å sløyfe det som kan kalles tradisjonell bevisføring (vitneavhør, fremleggelse av bilder, lydopptak osv.), og i stedet lar man den siktetes forklaring være avgjørende. Dette tilsier at den tilståelse som siktede gir må være av en slik art at man er sikker på at vilkårene for å straffe vedkommende er til stede.

---

⁴⁸ Hov (2010), s. 710

⁴⁹ Se Bjerke m.fl. (2011) s. 930

Høyesterett har i de senere årene avsagt en rekke dommer der begrepets innhold klargjøres. Verdt å nevne er blant annet Rt. 2007 s. 1040, hvor Høyesterett i tilknytning til skyldspørsmålet uttaler at kravet om uforbeholden tilståelse innebærer at *”siktetes rettslige forklaring fullt ut må omfatte de objektive og subjektive vilkår for straff i vedkommende straffebud”*. Videre sier Høyesterett at for at det skal foreligge en uforbeholden tilståelse i relasjon til skyldspørsmålet, må siktedes forklaring *”korrespondere med kravet til domsgrunnene ved at den ’bestemt og uttømmende [må] angi’ et saksforhold som tingretten kan basere dommen på, jf. straffeprosessloven § 40 andre ledd”*. Dette har naturligvis sammenheng med at i en tilståelsessak er det siktedes forklaring som er det helt sentrale bevis og derfor må denne forklaringen vise at handlingen kvalifiserer til straff. Dersom forklaringen reiser tvil om vilkårene for straff er til stede, vil man ikke kunne si at det foreligger en uforbeholden tilståelse.

Det følger av rettspraksis fra Høyesterett at vilkåret om uforbeholden tilståelse må vurderes ulikt i relasjon til skyldspørsmålet og straffespørsmålet, se blant annet Rt. 2007 s. 1040 avsnitt 16. I den videre drøftelse vil jeg derfor ta for meg vilkåret i tilknytning til disse to spørsmålene.

3.3.2.2 Skyldspørsmålet

3.3.2.2.1 Innledning

I norsk rett er det tradisjonelt oppstilt fire vilkår for at en person skal kunne straffes. Vedkommende må for det første ha overtrådt gjerningsbeskrivelsen i en straffebestemmelse, se Grl. § 96 første punktum. Videre er det et krav at personen har utvist den nødvendige subjektive skyld, som normalt innebærer et krav om forsett, se strl. § 40. Det må heller ikke foreligge objektive straffrihetsgrunner hos vedkommende, for eksempel nødrett eller nødverge, se strl. §§ 47 og 48. Og det siste vilkåret som oppstilles er at vedkommende må ha den nødvendige skylddevne, noe som blant annet innebærer at personen må være tilregnelig

og over den kriminelle lavalder på 15 år, se strl. §§ 44 og 46.⁵⁰ Som den store hovedregel hører det med til skyldspørsmålet å avgjøre om disse forholdene foreligger i den konkrete sak.⁵¹

I det følgende vil jeg drøfte vilkåret om ”uforbeholden tilståelse” for skyldspørsmålets vedkommende i tilknytning til disse fire straffbarhetsvilkårene.

3.3.2.2 Den objektive gjerningsbeskrivelse

For at det skal foreligge en uforbeholden tilståelse må siktedes rettslige forklaring vise at vedkommende har overtrådt den objektive gjerningsbeskrivelse i den straffebestemmelse han eller hun er siktet for å ha overtrådt. Dersom for eksempel en person er siktet for å ha oppbevart narkotika (strl. § 162 første ledd), og vedkommende forklarer at han har oppbevart testosteron⁵², vil det naturligvis ikke foreligge en uforbeholden tilståelse. Dette gjelder selv om den siktede erkjenner seg skyldig i å ha oppbevart narkotika.

Et eksempel fra rettspraksis på at siktedes forklaring ikke viste at gjerningsbeskrivelsen var overtrådt har vi i dommen inntatt i Rt. 1976 s. 101. Et ektepar var her siktet for heleri av en stueradio. For at noen skal kunne straffes for heleri, kreves det blant annet at vedkommende ”forsto at tingen var fravendt noen ved en forbrytelse”, se strl. § 317 slik den lød i 1976. I forhørsretten hadde ekteparet forklart at de ”forsto eller hadde grunn til å anta at radioen ikke var bekommet på ærlig måte”. Denne forklaringen var ikke en uforbeholden tilståelse, fordi den ikke var sammenfallende med gjerningsbeskrivelsen i heleribestemmelsen. Selv om ekteparet hadde forklart at de forsto at radioen ikke var bekommet på ærlig måte, er ikke dette det samme som å si at de forsto at radioen var fravendt noen ved en forbrytelse. Forhørsrettens dom ble derfor opphevet.

---

⁵⁰ For en nærmere redegjørelse av vilkårene for straff, se Andenæs (2004) s. 101 flg.

⁵¹ Se Hov (2010) s. 683 flg. for en redegjørelse av hva som hører med til skyldspørsmålet.

⁵² Testosteron regnes ikke som narkotika, se narkotikaforskriften § 3, jf. narkotikalistens.

En underrettsavgjørelse som illustrerer vilkåret om uforbeholden tilståelse i relasjon til den objektive gjerningsbeskrivelse har vi ved Gulating lagmannsretts kjennelse av 26. januar 2007.⁵³ En person var her siktet for overtredelse av regnskapsloven § 8-5 første ledd, som blant annet har som vilkår at en overtredelse av regnskapsloven med forskrifter må være ”vesentlig”. Av tingrettens dom og siktedes forklaring fremgikk det ikke noe som ga anledning til å vurdere om vesentlighetsvilkåret var oppfylt. Vilkaåret var i det hele tatt ikke drøftet av tingretten. Lagmannsretten mente derfor at det ”ikke [var] mulig, ut fra domsgrunnene, å se om siktedes erkjennelse dekker det objektive gjerningsinnhold i det aktuelle straffebed”. Tilståelsesdommen ble derfor opphevet.

Dersom en straffebestemmelse gir anvisning på forskjellig straff avhengig av om det er snakk om en simpel eller grov forbrytelse, hører det med til skyldspørsmålet å avgjøre om forbrytelsen kvalifiserer til å være simpel eller grov. Dette innebærer at dersom det for eksempel er tatt ut siktelse for overtredelse av strl. § 258 (grovt tyveri), må siktedes forklaring vise at de elementer som gjør en forbrytelse grov foreligger. Dersom den siktede for eksempel forklarer at det vedkommende stjal hadde liten verdi, at tyveriet ikke skjedde ved innbrudd eller bruk av vold, og det heller ikke foreligger andre forhold som tilsier at tyveriet var grovt, vil man ikke kunne si at det foreligger en uforbeholden tilståelse.

Tilsvarende hører det normalt med til skyldspørsmålet å avgjøre om det foreligger fullbyrdet forbrytelse eller bare forsøk for forbrytelse.⁵⁴ Dersom siktelsen gjelder en fullbyrdet forbrytelse vil ikke tilståelsen være uforbeholden dersom siktede forklarer at handlingen aldri ble gjennomført, men bare befant seg på forsøksstadiet. Et unntak fra dette gjelder dersom straffebestemmelsen sidestiller forsøk og fullbyrdet forbrytelse. I så fall vil det høre med til straffespørsmålet å avgjøre om forbrytelsen er fullbyrdet eller ikke, og her stilles

---

⁵³ LG-2007-11215

⁵⁴ Se Hov (2010) s. 685.

det ikke like strenge krav til forklaringen for at det skal foreligge en uforbeholden tilståelse, se nedenfor under punkt 3.3.2.3

Uaktsom, utilbørlig og andre skjønsmessige ord og uttrykk

Av og til inneholder gjerningsbeskrivelsen skjønsmessige ord og uttrykk, som for eksempel uaktsomt⁵⁵, utilbørlig⁵⁶ mv. Her oppstår det et spørsmål om det er nødvendig at den siktede erkjenner at han har opptrådt på en sånn måte. Av rettspraksis følger det at dette ikke er et krav. Det vises her til avgjørelsen inntatt i Rt. 1995 s. 926, hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg uttaler at "[d]et er ikke nødvendig for forhørsrettspådommelse at den siktede uttrykkelig erkjenner å ha handlet uaktsomt. Det er tilstrekkelig at hans forklaring om de faktiske forhold gir retten grunnlag for å karakterisere hans forhold på denne måten." I den juridiske teorien har det vært diskutert om det foreligger uforbeholden tilståelse dersom den siktede uttrykkelig påstår at hans handling ikke kan karakteriseres som uaktsom.⁵⁷ Hov synes å mene at det i et slikt tilfelle ikke foreligger en uforbeholden tilståelse. Andenæs/Myhrer er litt mer vage og sier bare at saken neppe bør pådømmes. Mens Bjerke/Keiserud/Sæther mener at tilståelsen fremdeles er uforbeholden, men at pådømmelse normalt ikke bør skje. Det mest naturlige synes her å være de sistnevntes syn. Vilåret om uforbeholden tilståelse relaterer seg til det faktiske, og ikke det rettslige. Dette tilsier at en slik tilståelse likevel vil være uforbeholden, selv om siktede er uenig i subsumsjonen. En annen sak er det at pådømmelse neppe bør skje i et slikt tilfelle. Den siktede bør ha anledning til å få prøvd sitt syn på lovanvendelsen ved en ordinær hovedforhandling. Det som nå er sagt vil uansett neppe komme på spissen, i og med at den siktede uansett vil kunne unnlate å samtykke i en slik pådømmelse.

---

⁵⁵ Se blant annet strl. § 239 om uaktsomt drap.

⁵⁶ Se blant annet strl. § 222 annet ledd om tvangsekteskap ved utilbørlig press.

⁵⁷ Se Hov (2010) s. 712, Andenæs (2009) s. 440, Bjerke m.fl. (2011) s. 930.

3.3.2.2.3 *Subjektiv skyld*

a) Forsett

For at siktedes forklaring skal være en uforbeholden tilståelse må den vise at vedkommende handlet med den tilstrekkelige grad av skyld. Dersom skyldkravet er forsett, jf. strl. § 40, må forklaringen enten vise at siktede hadde til hensikt å gjøre det som straffebudet taler om (*hensiktsforsett*), eller at siktede handlet med den visshet om at gjerningsbeskrivelsens innhold sikkert eller mest sannsynligvis ville inntre (*visshet- eller sannsynlighetsforsett*), eller at siktede regnet det som mulig at gjerningsbeskrivelsen ville bli oppfylt og på tross av dette bevisst valgte å handle selv om gjerningsbeskrivelsen ville bli oppfylt (*dolus eventualis*, den positive innvilgelsesteori).⁵⁸ I den forbindelse vil jeg nevne Høyesterett ankeutvalgs kjennelse i Rt. 2011 s. 579. I denne saken var en mann siktet for overtredelse av blant annet straffeloven § 201 bokstav c, for ”i ord eller handling [utvist] seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd (...) i nærvær av eller ovenfor barn under 16 år”. I sin forklaring for tingretten hadde siktede forklart at han regnet med at jentene han hadde kontakt med var 16-17 år gammel. Høyesterett uttalte her at forklaringen ”ikke [kan] anses å utgjøre en uforbeholden tilståelse som dekker sannsynlighetsforsett med hensyn til fornærmedes alder”. Tilståelsesdommen ble derfor opphevet.

Dersom skyldkravet er forsett, må forsettet omfatte alle de elementer i gjerningsbeskrivelsen som gjør handlingen straffbar.⁵⁹ I den forbindelse vil jeg som eksempel nevne Hålogaland lagmannsretts kjennelse av 21. mai 2008.⁶⁰ En mann var her siktet for overtredelse av strl. § 229 første straffalternativ (simpel legemsbeskadigelse). Skyldkravet er her forsett, jf. strl. § 40. For at en person skal kunne dømmes etter denne bestemmelsen er det derfor et krav at det blant annet foreligger forsett med tanke på skadefølgen. I sin forklaring i tingretten forklarte siktede at han slo den fornærmede i ansiktet. Utover dette forklarte han ing-

---

⁵⁸ Se Andenæs (2004) s. 232 flg.

⁵⁹ Se Andenæs (2004) s. 221.

⁶⁰ Se LH-2008-70214

enting om at han hadde til hensikt å skade fornærmede, eller om han anså det som sikkert eller mest sannsynlig at fornærmede ville bli skadet. Han forklarte derimot at han ”slo nærmest på en refleks”. Lagmannsretten uttalte her at ”[h]va siktede regnet med som følge av slaget fremgår ikke direkte av forklaringen, men utsagnet om at han slo ’nærmest på en refleks’ lar seg vanskelig forene med skyldkravet i straffeloven § 229. Han har dermed ikke avgitt en uforbeholden tilståelse som kan gi grunnlag for dom i tilståelsessak (...).” Tilståelsesdommen ble derfor opphevet fordi tilståelsen ikke dekket alle de subjektive vilkårene for straff.

b) Uaktsomhet

Dersom skyldkravet er uaktsomhet, må siktedes forklaring vise at det er grunnlag for å karakterisere hans handling som uaktsom. Det vises her til det som er sagt om dette under punkt 3.3.2.2.2.

I straffelovgivningen benytter man flere steder skyldkravet culpa levissima når en straffbar handling har medført en uforsettlig følge, se for eksempel strl. § 229 tredje straffalternativ om forsettlig legemsbeskadigelse med døden til følge. Dersom gjerningsmannen kunne ha innsett muligheten av en slik uforsettlig følge, kan man forhøye straffen dersom det er nevnt i straffebudet, se strl. § 43. Hvis en slik sak havner i tingretten med begjæring om tilståelsesdom, må det – for at tilståelsen skal være uforbeholden – fremgå av siktedes forklaring at han kunne ha innsett muligheten av en slik følge.

c) Kvalifiserte skyldformer

Rundt omkring i straffelovgivningen oppstilles det av og til et krav om at det foreligger en kvalifisert skyldform for at en person skal kunne straffes. Et eksempel her er strl. § 161 første ledd bokstav a, som blant annet setter straff for den som oppbevarer skytevåpen i den hensikt å begå en forbrytelse. For at det her skal være snakk om en uforbeholden tilståelse må det fremgå av siktedes forklaring at han handlet på bakgrunn av den nevnte hensikt. Dersom en person er siktet for underslag (strl. § 255) vil ikke tilståelsen være uforbeholden dersom vedkommende hevder at han ikke handlet i den hensikt å skaffe seg eller andre en

uberettiget vinning. I den forbindelse vil jeg som eksempel nevne Eidsivating lagmannsretts avgjørelse av 1. november 2006.⁶¹ En mann var her siktet for blant annet underslag av en spillmaskin som han hadde lånt. Siktede forklarte at han ikke hadde levert tilbake spillmaskinen fordi han hadde sølt brus på den og at den derfor var til tørking. Dette innebar ifølge lagmannsretten ingen uforbeholden tilståelse, fordi forklaringen blant annet tydet på at siktede ikke hadde hatt vinnings hensikt.

d) Ruspåvirket gjerningsmann

Av og til blir straffbare handlinger begått mens gjerningsmannen er ruspåvirket. Et spørsmål her er hvordan dette kan påvirke adgangen til å avsi tilståelsesdom.

Dersom en straffbar handling ble begått i ruspåvirket tilstand og gjerningsmannen av den grunn isolert sett ikke kan sies å ha handlet med den nødvendige skyld, er det lang tradisjon i Norge for at man fingerer forsett dersom rusen var selvforskyldt, se strl. § 40 første ledd annet punktum. Gjerningsmannen skal da bedømmes som om han var edru. Dersom en slik sak kommer til pådømmelse som tilståelsesdom, kan man imidlertid ikke fingere forsett. Dette følger av Høyesteretts kjennelse i Rt. 1991 s. 7. I denne saken var en person siktet for å ha knivstukket en annen person (strl. § 229, jf. § 232). I forhørsretten erkjente siktede å ha overtrådt den objektive gjerningsbeskrivelse. Han hadde imidlertid vært sterkt beruset i gjerningsøyeblikket, og av den grunn var det usikkert om han hadde til hensikt å skade fornærmede. Forhørsretten mente dette ikke hadde noe å si, da forsett med hensyn til skadefølgen uansett måtte kunne fingeres. Høyesterett var ikke enig i dette, og uttalte at "[s]elv om den berusede som utgangspunkt skal bedømmes som om han var edru, fører ikke dette til at man kan stille mindre krav til tilståelsen". Tilståelsen var derfor etter Høyesteretts syn ikke uforbeholden, og forhørsrettens dom ble opphevet.

---

⁶¹ LE-2006-156215

Andenæs og Myhrer mener imidlertid at denne avgjørelsen fra 1991 er diskutabel, uten at de begrunner dette nærmere.⁶² Man kan kanskje tenke seg at det vil virke unaturlig at man ikke skal kunne fingere forsett når man uansett kan gjøre det under en hovedforhandling. At man må henvise en tilståelsessak til hovedforhandling bare fordi man ikke kan fingere forsett, kan derfor sees på som dårlig prosessøkonomi. Personlig mener jeg denne kjennelsen har gode grunner for seg, spesielt med tanke på at siktedes forklaring er det avgjørende bevis i saken. En eventuell fingering av forsett bør, slik jeg ser det, være gjenstand for en grundigere behandling gjennom en hovedforhandling enn hva som er tilfellet ved en summarisk pådømmelse.

e) Rettsvillfarelse

I vilkåret om at gjerningspersonen må ha opptrådt forsettlig ligger det ikke et krav om at vedkommende må ha hatt kjennskap til det straffebed han eller hun har overtrådt.⁶³ Av og til hender det imidlertid at den som er anklaget for en straffbar handling forklarer at han ikke var klar over at det vedkommende gjorde var straffbart (rettsvillfarelse). Det oppstår her et spørsmål om tilståelsen er uforbeholden dersom den siktede hevder han var i en rettslig villfarelse.

I norsk rett skal det mye til for at en rettsvillfarelse fritar gjerningsmannen for straff. Det er bare dersom rettsvillfarelsen er unnskyldelig at vedkommende skal frifinnes.⁶⁴ Dersom retten ved en ordinær hovedforhandling finner at gjerningsmannen var i en unnskyldelig rettsvillfarelse, skal vedkommende frifinnes. Ved en tilståelsesdom stiller dette seg annerledes. Som jeg kommer tilbake til nedenfor, kan tingretten trolig aldri avsi frifinnende tilståelsesdom. Dersom retten, på bakgrunn av siktedes forklaring, mener at vedkommende var i en unnskyldelig rettsvillfarelse, må saken i stedet sendes tilbake til påtalemyndighe-

---

⁶² Se Andenæs (2009) s. 440.

⁶³ Se Bjerke m.fl. (2011) s. 929.

⁶⁴ Se Andenæs (2004) s. 259

ten. Dette gjelder selv om den siktede ikke uttrykkelig anfører at det foreligger en unnskyldelig rettsvillfarelse.

Mer problematisk blir det dersom retten mener det ikke foreligger en rettsvillfarelse, selv om den siktede anfører det i sin forklaring. Rettspraksis i tilknytning til dette er ikke helt entydig, se Andenæs som viser til at eldre rettsavgjørelser legger til grunn at tilståelsen i slike tilfeller ikke ville vært uforbeholden.⁶⁵ Andenæs viser imidlertid til at nyere rettspraksis har lagt til grunn at tilståelsen vil være uforbeholden så lenge den siktede selv er av den oppfatning at rettsvillfarelsen ikke er unnskyldelig. I den forbindelse kan man her trekke frem kjennelsen i Rt. 1975 s. 1109. I denne saken hadde en mann kjørt med sitt svenske førerkort i Norge, til tross for at han hadde fått inndratt sitt norske førerkort. Han ble siktet for å ha kjørt uten gyldig førerkort i Norge. I sin forklaring uttalte han at han var av den ”oppfatning at det var tillatt å kjøre i Norge med svensk kjørekort selv om han tidligere for alltid hadde mistet sitt norske førerkort”. Han anførte altså at det her forelå en rettsvillfarelse. Han hadde imidlertid ikke forklart seg noe om han anså denne rettsvillfarelsen som unnskyldelig. Dette medførte etter Høyesteretts syn at det ikke forelå en uforbeholden tilståelse, slik at forhørsrettens dom ble opphevet.

Videre vil jeg også nevne kjennelsen i Rt. 1973 s. 921. En mann var her siktet for promillekjøring. I forhørsretten forklarte han at han ikke var klar over at det var tilstrekkelig med en alkoholkonsentrasjon over 0,5 promille for straffellelse. Han hadde ikke erkjent at denne rettsvillfarelsen var unnskyldelig. Høyesterett mente derfor at tilståelsen ikke var uforbeholden, og forhørsrettens dom ble derfor opphevet.

Disse to dommene legger altså til grunn at dersom siktede hevder han var i rettsvillfarelse, må det – for at tilståelsen skal være uforbeholden – fremgå uttrykkelig at han ikke mener den er unnskyldelig. Dette synspunktet har blitt kritisert i litteraturen. Andenæs mener blant

---

⁶⁵ Andenæs (2009) s. 441.

annet at pådømmelse bør kunne skje ”med mindre siktede positivt hevder at han ikke kan straffes på grunn av rettsvillfarelsen”.⁶⁶ Til støtte for sitt syn viser han blant annet til en kjennelse i Rt. 1980 s. 1003 (l.nr. 86),⁶⁷ hvor den siktede anførte at det forelå rettsvillfarelse, men hvor det ikke fremgikk noe om han mente denne rettsvillfarelsen var unnskyldelig. Det ble likevel ansett å foreligge en uforbeholden tilståelse. Matningsdal mener imidlertid at denne kjennelsen ikke kan betraktes som et prejudikat som fraviker de tidligere rettsavgjørelsene. Likevel mener han på samme måte som Andenæs at ”[m]ye kan imidlertid tale for at saken, med mindre siktede anfører at rettsvillfarelsen er unnskyldelig, bør kunne pådømmes selv om siktede ikke uttrykkelig erkjenner at villfarelsen ikke er unnskyldelig”.⁶⁸ Hov mener det er ”vanskelig å se noen reelle grunner til at pådømmelse skulle være avskåret i slike tilfeller”.⁶⁹ Rettstilstanden må anses å være usikker, og det er ikke åpenbart at domstolene vil komme til samme resultat som de nevnte kjennelsene fra 1973 og 1975. Det riktige de lege lata må imidlertid etter min mening være å legge Andenæs’, Matningsdals og Hovs syn til grunn. Det skal en god del til for at en rettsvillfarelse skal karakteriseres som unnskyldelig, noe som gjør at det vil være mindre betenkelig å pådømme en sak hvor den siktede ikke positivt hevder rettsvillfarelsen er unnskyldelig. I tillegg gir dette standpunktet også best harmoni med det som er sagt ovenfor om skjønnsmessige ord og uttrykk, noe også Andenæs trekker inn som et argument.⁷⁰

3.3.2.2.4 *Objektive straffrihetsgrunner, straffenedsettelsesgrunner m.m.*

a) Objektive straffrihetsgrunner

Dersom siktede under sin rettslige forklaring i retten anfører forhold som aktualiserer spørsmålet om det forelå objektive straffrihetsgrunner på gjerningstidspunktet, vil tilståel-

---

⁶⁶ Se Andenæs (2009) s. 441.

⁶⁷ Upublisert avgjørelse gjenngitt i Matningsdal (1983) s. 111-112.

⁶⁸ Se Matningsdal (2007) s. 262.

⁶⁹ Se Hov (2010) s. 714.

⁷⁰ Andenæs (2009) s. 441.

sen ikke være uforbeholden. Siktede kan for eksempel erkjenne straffeskyld for legemsfornærmelse, samtidig som han forklarer at han utøvde volden fordi han følte seg truet av fornærmede. I et slikt tilfelle vil ikke tilståelsen være uforbeholden fordi det her oppstår et spørsmål om vedkommende handlet i nødverge. Siktede trenger ikke uttrykkelig anføre at det foreligger slike straffrihetsgrunner, så lenge hans forklaring om den faktiske situasjonen gir grunnlag for å mene dette. På en annen side trenger ikke siktede forklare at det ikke forelå objektive straffrihetsgrunner, så lenge spørsmålet om dette ikke er aktualisert.⁷¹

Fra rettspraksis kan her nevnes Høyesteretts kjennelse i Rt. 1975 s. 459. I denne saken var en mann siktet for overtredelse av militær straffelov § 34 første ledd for uten tillatelse å ha forlatt skipet hvor han hadde militærtjeneste. I sin forklaring for forhørsretten begrunnet han denne handlingen med at han hadde fått vite at hans kone og to barn var blitt syke, og at han derfor mente å ha gyldig grunn for fraværet. Til tross for denne forklaringen avsa forhørsretten dom. Høyesteretts førstvoterende uttaler her at summarisk pådømmelse ”ikke [kan] foretas når siktede hevder at han handlet ulovlig på grunn av sykdom i familien, og hvor straffbarheten beror på en vurdering av om sykdommen for siktede måtte fremstille seg som så alvorlig at den gjorde handlingen rettmessig. Det er en innsigelse som må vurderes på linje med om det f. eks. påberopes nødrett”. Forhørsrettens dom ble derfor opphevet på grunn av at det ikke forelå en uforbeholden tilståelse.

En illustrerende underrettsdom er Borgarting lagmannsretts dom av 20. juni 2008.⁷² En person var siktet for overtredelse av straffeloven § 229 første straffalternativ, altså legemsbeskadigelse. I denne saken hadde siktede først slått en av de fornærmede. Siktede forklarte så at ”B og C [(de to fornærmede)] holdt deretter siktede fast og C slo siktede i hodet med en glassflaske. Siktede slo B i ansiktet en gang for å komme seg løs. Deretter slo han C i ansiktet med knyttet neve ca. 3-5 ganger.” Lagmannsretten mente dette ikke innebar en

---

⁷¹ Se Andorsen (1983) s. 228.

⁷² LB-2008-80945

uforbeholden tilståelse. De viste til uttalelsen om at han slo for å komme seg løs, og av den grunn mente lagmannsretten at ”forklaringen ikke utelukker at siktede oppfattet handlingsforløpet som en nødvergesituasjon”. Tilståelsesdommen ble derfor opphevet.

b) Straffritaksgrunner

Dersom det foreligger straffritaksgrunner, som for eksempel provokasjon eller retorsjon, kan retten sette ned straffen og til og med frikjenne vedkommende.⁷³ Hvorvidt det foreligger slike straffritaksgrunner er noe som hører med til skyldspørsmålet, mens virkningen av at dette foreligger hører med til straffespørsmålet.⁷⁴ På bakgrunn av dette må det være slik at dersom den siktede hevder det foreligger provokasjon eller retorsjon, og dette ikke fremgår av siktelsen, vil ikke tilståelsen være uforbeholden.⁷⁵ Fremgår det derimot av siktelsen at også påtalemyndigheten er av den oppfatning av at det forelå slike straffritaksgrunner, vil tilståelsen være uforbeholden. I slike tilfeller vil jo en forklaring om provokasjon/retorsjon ikke innebære noen reservasjon av straffeskyld i forhold til siktelsen.

At det ikke kan anses å foreligge en uforbeholden tilståelse dersom den siktede hevder det foreligger provokasjon har vi et eksempel på i kjennelsen inntatt i Rt. 1951 s. 299. I denne saken var en person siktet for overtredelse av blant annet straffeloven § 228 første ledd, altså legemsfornærmelse, for å ha sparket en billettør med forsett. I sin forklaring i forhørsretten hadde han uttalt at han anså seg berettiget til å sparke fornærmede, fordi fornærmede hadde slått til siktede først. Denne forklaringen mente Høyesterett ikke tilfredsstilte kravet til uforbeholden tilståelse.

---

⁷³ Se for eksempel strl. § 228 tredje ledd.

⁷⁴ Se Hov (2010) s. 691.

⁷⁵ Se Hov (2010) s. 713.

c) Straffeopphørs- og straffebortfallsgrunner

Av og til kan straffansvar falle bort. Dette gjelder blant annet ved foreldelse, se strl. § 66 følgende, og tilbaketreden fra forsøk, se strl. § 50.

Dersom det foreligger straffri tilbaketreden fra forsøk skal siktede ikke straffes, jf. uttrykket "[f]orsøgets Strafbarhed bortfalder" i strl. § 50. Dersom den siktedes forklaring indikerer at vedkommende mener det foreligger en slik tilbaketreden, kan det derfor ikke sies å foreligge en uforbeholden tilståelse.

Spørsmålet om foreldelse av straffeansvar hører med til straffespørsmålet, se strpl. § 33 annet punktum. Her er det likevel et unntak, ved at spørsmålet om når en straffbar handling er begått hører med til skyldspørsmålet. Dette tilsier at dersom den siktede hevder at ugjerningen ble begått på et tidspunkt som innebærer at straffeansvaret er foreldet, så vil ikke tilståelsen være uforbeholden. Andenæs legger også dette synspunktet til grunn når han sier at "[s]pørsmålet om tidspunktet for den straffbare handling regnes imidlertid etter strpl. § 33 til skyldspørsmålet, og man bør antagelig ta konsekvensen at det også i forhold til § 248, slik at tilståelsessdom er utelukket når ansvaret ville ha vært foreldet hvis man legger siktedes egen tidsangivelse til grunn (jf. Rt. 1987 s. 817)".⁷⁶

Dersom siktede mener at straffeansvaret er foreldet på et annet grunnlag, for eksempel ved å anføre en kortere foreldelsesfrist, er dette et rent straffespørsmål. I slike tilfeller er det derfor ikke noe i veien for at tingretten avsier tilståelsedom.⁷⁷

3.3.2.2.5 Skyldevne

Dersom gjerningspersonen var psykotisk, bevisstløs, psykisk utviklingshemmet i høy grad eller under 15 år på gjerningstidspunktet skal vedkommende ikke straffes. For at det skal

---

⁷⁶ Andenæs (2009) s. 444.

⁷⁷ I.c.

foreligge en uforbeholden tilståelse kreves det ikke at siktede uttrykkelig forklarer at han har skylddevne.⁷⁸ Dersom den siktede i sin forklaring anfører noe som tyder på at vedkommende mangler skylddevne, vil imidlertid tilståelsen ikke være uforbeholden. Det samme gjelder dersom spørsmålet om siktedes skylddevne på andre måter blir aktualisert. Dette følger blant annet av Høyesteretts kjennelse i Rt. 1988 s. 733 (l.nr. 49). Forhørsretten hadde i denne saken ikke vurdert siktedes tilregnelighet, til tross for at en legeerklæring aktualiserte spørsmålet. Dommen ble derfor opphevet.

Selv om tingretten ikke har noen grunn til å vurdere spørsmålet om siktedes skylddevne, følger det av rettspraksis at en tilståelsesdom må oppheves dersom det i ettertid viser seg at siktede likevel manglet skylddevne. Det vises her til Rt. 1992 s. 897 (l.nr. 1279), hvor det etter at dom i forhørsrett var avsagt kom fram at domfelte var psykisk utviklingshemmet, noe som var opplysninger som forhørsretten ikke hadde fått. Dommen ble likevel opphevet.

3.3.2.3 Straffespørsmålet

Når det kommer til straffespørsmålet er ikke kravene til siktedes forklaring like strenge for at man skal kunne si at det foreligger en uforbeholden tilståelse. Så lenge siktede har gitt en uforbeholden tilståelse med tanke på skyldspørsmålet, står dommeren fritt til å anvende andre opplysninger ved utmålingen av passende straff. Dette gjelder selv om den siktede hevder at disse opplysningene ikke stemmer. Dommeren kan for eksempel fritt anvende opplysninger om tidligere straffbare forhold i straffeutmålingen, selv om den siktede hevder han ikke er straffet tidligere.⁷⁹

Problemet her oppstår dersom siktedes forklaring avviker fra siktelsen, uten at det har betydning for skyldspørsmålet. En person kan for eksempel være siktet for å ha stjålet varer for kr 20.000 fra en butikk. Personer hevder imidlertid at han bare stjal for kr 10.000. Sik-

---

⁷⁸ Se Hov (2010) s. 714.

⁷⁹ Se Bjerke m.fl. (2011) s. 931.

tedes forklaring vil i et slikt tilfelle ikke ha betydning for skyldspørsmålet, i og med at både tyveri for kr 20.000 og kr 10.000 normalt subsumeres inn under strl. § 257 om simpelt tyveri.⁸⁰ Derimot vil beløpet kunne ha betydning for utmålingen av straff. Spørsmålet er hvordan en slik forklaring skal ha på vurderingen av om tilståelsen er uforbeholden.

Rettspraksis på området er ikke helt entydig. I Rt. 1979 s. 864 medførte slike reservasjoner at det likevel forelå en uforbeholden tilståelse. En person var her siktet for å ha kjørt i 108 km/t i en 60-sone (vtrl. § 31, jf. § 5 første ledd). I den protokollerte forklaring fremgikk det at siktede ”synes selv ikke det virker som om hastigheten kunne være så stor. Imidlertid forstår han nå at det medfører riktighet i og med at radaren viste denne hastigheten.” Siktede anket forhørsrettens dom, og anførte at det var en feil ved saksbehandlingen på grunn av at han mente det ikke forelå en uforbeholden tilståelse. Høyesterett uttalte her at for at det skal foreligge en uforbeholden tilståelse er det et krav at siktede har ”gitt en selvstendig erkjennelse av at han kjørte med mer enn 60 km/t.” Dette fant Høyesterett var tilfellet her. Videre uttaler de at ”[h]vor stor fartsoverskridelsen er, er et straffeutmålingsmoment hvor det ikke gjelder de samme krav til domfeltes tilståelse.” Vilkårene for dom i forhørsrett var derfor etter Høyesterett syn til stede.

I Rt. 1986 s. 341 var en person siktet for å ha kjørt bil i 140 km/t i en 80-sone. Siktede hevdet imidlertid at hastigheten sannsynligvis ikke kunne ha vært så høy, og antok selv at den hadde vært 120 – 125 km/t. Høyesterett uttaler at pådømmelse i forhørsrett ikke bør finne sted der hvor det er ”vesentlig uoverensstemmelse” mellom hastigheten som ligger til grunn for siktelsen og hastigheten siktede angir under sin forklaring. Dette var i følge Høyesterett ikke tilfellet i denne saken, som fant det bevist at han hadde kjørt i minst 130 km/t.

---

⁸⁰ Begge beløpene er for lave til at det er snakk om grovt tyveri (strl. § 258), men for høye til at det er snakk om naskeri (§391a), se Matningsdal (på rettsdata) noter 2078 og 2706.

En annen avgjørelse som går i motsatt retning er kjennelsen inntatt i Rt. 1992 s. 1466. I denne saken var en mann tiltalt for medvirkning til innførsel av 15 kg hasj, noe som er å betrakte som en grov narkotikaforbrytelse, se strl. § 162 første, annet og femte ledd. Under hovedforhandlingen i byretten tilsto han å ha medvirker til innførsel av bare 8 kg hasj, noe som også er anse som en grov narkotikaforbrytelse. Domfelte anket byrettens fellende dom med den begrunnelse at byretten ikke hadde domsmyndighet fordi han ikke hadde gitt en uforbeholden tilståelse.⁸¹ Førstvoterende uttalte her at "[e]tter min mening taler byrettens bevisbedømmelse klart imot at domfeltes tilståelse kan karakteriseres som uforbeholden når den ikke omfatter mer enn 8 kg hasj av i alt 15 kg, særlig i betraktning av at jeg ut fra rettens bevisbedømmelse må legge til grunn at domfelte bevisst har søkt å redusere kvantumet i forhold til det han brakte med seg."

Selv om disse avgjørelsene peker i litt ulike retninger, er de imidlertid ganske ulike. Graden av motstrid mellom tiltalen og tilståelsen i kjennelsen fra 1992 var vesentlig mer markant enn avgjørelsene fra 1979 og 1986. I kjennelsen fra 1992 hadde den tiltalte i tillegg bevisst forsøkt å redusere graden av skyld

Rettspraksis viser altså at det ikke er helt fastslått hvordan man skal trekke grensen. Det må imidlertid etter min mening være klart at dersom den siktede bevisst forsøker å redusere graden av skyld, slik tilfellet var i Rt. 1992 s. 1466, så kan det ikke anses å foreligge en uforbeholden tilståelse. Det samme må gjelde dersom det er snakk om en kvalifisert motstrid mellom siktelsen og siktedes forklaring. Dette har også støtte i den juridiske litteraturen. Andenæs/Myhrer sier blant annet at dersom "siktete bevisst forsøker å redusere omfanget av sin straffeskyld" eller dersom det dreier seg om en "vesentlig uoverensstemmelse" vil man nok ikke si at det foreligger en uforbeholden tilståelse.⁸² Hov sier det samme, men på en litt annen måte: dersom "siktedes forklaring setter spørsmålet om straffeskyld i

---

⁸¹ Se strpl. § 6 annet ledd nr. 1 slik den lød ved lov av 16. juni 1989 nr. 64.

⁸² Se Andenæs (2009) s. 442.

et vesentlig mer unnskyldelig lys”, vil tilståelsen ikke være uforbeholden.⁸³ Bjerke m.fl. hevder at dersom ”siktete bevisst prøver å redusere sin skyld i ikke ubetydelig grad (et visst avvik må kunne tillates), og særlig når dette kan få betydning for reaksjonsvalget, kan tilståelsen her ikke anses som uforbeholden for det alvorlige forhold”.⁸⁴ Selv er jeg enig i at det må foretas en vurdering av i hvor stor grad siktete prøver å redusere sin skyld. Dersom avviket mellom siktelsen og siktedes forklaring blir stor nok, og dette medfører en ikke uvesentlig reduksjon i straff, er det mer forsvarlig at saken blir gjenstand for en grundigere behandling gjennom en hovedforhandling. Nøyaktig hvor stort avviket må være før tilståelsen ikke er uforbeholden, er det vanskelig å si noe om. Det hele må etter min mening bero på en konkret vurdering i den enkelte sak.

3.3.3 Tilståelsen må gis i retten

For at tilståelsesdom skal kunne avsies etter strpl. § 248 første ledd bokstav a er det et krav at siktedes uforbeholdne tilståelse gis ”innen retten”. Dersom siktete tidligere har gitt en uforbeholden tilståelse i politiavhør, er det altså ikke nok at vedkommende henviser til denne forklaringen under det rettslige avhøret i tingretten. Et eksempel på at dette vilkåret ikke var oppfylt har vi i Hålogaland lagmannsretts dom inntatt i RG 2011 s. 1422. I rettsboken fra tingretten var det protokollert at ”[s]iktete forklarte at hun viser til sin politiforklaring som hun mener er korrekt. Hun erkjenner seg skyldig i tråd med siktelsen”. Dette er altså ikke nok for at lovens vilkår er oppfylt, og tingrettens dom ble derfor opphevet.

Tilståelsen skal protokolleres i rettsboken, se strpl. § 20. Det er ikke nok at det for eksempel bare protokolleres at ”siktete har gitt en uforbeholden tilståelse i retten i dag”. Selve forklaringen skal protokolleres. Dette er viktig dersom det for eksempel senere ved en anke oppstår spørsmål om tilståelsen var uforbeholden. Den protokollerte forklaring skal også lese opp til vedtakelse.

---

⁸³ Se Hov (2010) s. 715.

⁸⁴ Se Bjerke m.fl (2011) s. 932.

Nøyaktig hvor mye av siktedes forklaring som må protokolleres er ikke lett å fastslå nøyaktig. Som rettsvitne har jeg opplevd dommere som har protokollert hele forklaringen nærmest ordrett, mens andre bare har protokollert det viktigste. Det er uansett viktig at så mye som mulig kommer med, i hvert fall så mye at det i ettertid ikke oppstår tvil om de subjektive og objektive vilkårene for straff forelå.

3.3.4 Tilståelsen må styrkes av de øvrige opplysninger

Selv om siktede gir en uforbeholden tilståelse er dette ikke nok for at tingretten har kompetanse til å avsi tilståelsesdom. Det er også et vilkår at siktedes uforbeholdne tilståelse styrkes av sakens øvrige opplysninger. En tilståelsesdom kan altså – som Hov sier – ikke avsies på grunnlag av en naken tilståelse.⁸⁵

Vilkåret om at tilståelsen må styrkes av sakens øvrige opplysninger må sees på bakgrunn av uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2 og SP art. 14 nr. 2. Uskyldspresumsjonen innebærer blant annet at enhver rimelig tvil skal komme den anklagede til gode (in dubio pro reo), se for eksempel Rt. 2008 s. 1409 avsnitt 40. Selv om siktede tilstår en straffbar handling vil det altså være konvensjonsstridig at vedkommende dømmes, dersom det til tross for tilståelsen foreligger rimelig tvil knyttet til siktedes straffeskyld.

Som regel vil ikke dette vilkåret by på problemer i og med at det nærmest alltid vil foreligge andre forhold som støtter opp om tilståelsen.⁸⁶ Dersom en person er siktet for legemsfornærmelse/beskadigelse vil det for eksempel kunne foreligge en anmeldelse, rapport fra avhør av fornærmede og vitner, legeerklæringer osv. Dette vil normalt støtte opp om tilståelsens troverdighet.

---

⁸⁵ Se Hov (2010) s. 715.

⁸⁶ Se Matningsdal (2007) s. 265.

Praktisk betydning har dette vilkåret blant annet der hvor det foreligger opplysninger som er direkte i strid med siktedes tilståelse. Siktede tilstår for eksempel å ha underslått kr 10.000 fra sin arbeidsgiver, men regnskapet viser at det ikke kunne være snakk om mer enn kr 1000. Mindre avvik mellom siktedes forklaring og de øvrige opplysninger har imidlertid som regel ikke noen betydning. Dersom siktede forklarer at han slo fornærmede over det venstre øyet, mens legeerklæringen viser at det var over det høyre øyet fornærmede ble slått, vil saken likevel kunne pådømmes.

Ved vurderingen av om tilståelsen styrkes av de øvrige opplysninger må totalinntrykket være avgjørende.⁸⁷ Retten må her kunne se på siktedes uforbeholdne tilståelse og sakens øvrige opplysninger i sammenheng. Dette må sies å harmonere best med prinsippet om fri bevisbedømmelse.⁸⁸ Det kan blant annet tenkes at det til tross for siktedes uforbeholdne tilståelse, foreligger vitneforklaringer – typisk fra siktedes venner – som tilsier at vedkommende ikke er skyldig. Den siktede tilstår for eksempel å ha utøvd vold mot en annen person, men siktedes venn avgir politiforklaring som isolert sett tilsier at vedkommende ikke kunne ha utført handlingen. En slik vitneforklaring trenger ikke nødvendigvis å stenge for en summarisk pådømmelse, spesielt ikke dersom det foreligger andre opplysninger som taler mot vitneforklaringen, for eksempel videooptak eller andre vitneforklaringer. Det avgjørende må etter min mening være om vennens politiforklaring, etter en helhetsvurdering, medfører rimelig tvil.

At det er en nær sammenheng mellom vilkåret om uforbeholden tilståelse og vilkåret om at tilståelsen må styrkes av sakens øvrige opplysninger, gjenspeiles også i rettspraksis. Et eksempel på dette har vi i Rt. 1968 s. 42, hvor en person var siktet for grovt underslag av penger fra postverkets kasse (strl. § 256, jf. § 255). I sin forklaring hadde han forklart seg

---

⁸⁷ Se Andenæs (2009) s. 444.

⁸⁸ Prinsippet er ikke lovfestet i straffeprosessen, men anses som helt selvsagt, se Hov (2010) s. 796.

på en måte som tilsa at han tok pengene og hadde de i sin besittelse. Høyesterett mente imidlertid at dette ikke var tilfellet, da det på grunnlag av de opplysninger som forelå var nærliggende ”å anta at domfelte overhodet ikke har hatt pengene i sin besittelse”. På den bakgrunn mente Høyesterett at ”den forklaring som domfelte har avgitt (...) ikke bestyrkes ved de øvrige foreliggende opplysninger”. Videre sier førstvoterende at slik forklaringen foreligger, ”er det etter mitt syn betenkelig å godta den som en uforbeholden tilståelse av å ha overtrådt straffelovens § 255”. Kjennelsen viser altså at det ikke alltid er like enkelt å trekke grensen mellom disse to vilkårene.

Et annet eksempel fra rettspraksis på at tilståelsen ikke ble styrket av sakens øvrige opplysninger har vi i Rt. 1983 s. 455. En mann var her siktet for overtredelse av militær straffelov § 34 annet ledd annet straffalternativ, jf. første ledd, for å ha unnlatt å møte til militærtjeneste. I forhørsretten forklarte siktede at han hadde søkt om utsettelse, men søknaden hadde blitt sendt i retur fra den militære innkallingsmyndighet med anmodning om dokumentasjon av de forhold som tilsa utsettelse. Ved en forglemmelse unnlot siktede å følge opp denne anmodningen. Han mente derfor at søknaden var i orden, og møtte dermed ikke opp til tjeneste. Forhørsretten mente (med rette) at det her ikke forelå en uforbeholden tilståelse på grunn av manglende forsett, og pådømmelse fant derfor ikke sted. Imidlertid ble saken noen måneder senere sendt til forhørsretten for ny behandling. Siktede forklarte da at han forsettlig unnlot å møte til tjeneste og at han forsto at denne unnlattelsen var ulovlig. Høyesteretts flertall uttaler her at ”[h]ensett til hans tidligere forklaringer kan det neppe sies at tilståelsen på dette punkt styrkes av de øvrige foreliggende opplysninger”, og viser også til at siktede i tiden etter forhørsrettens dom holdt fast ved sin opprinnelige forklaring. Høyesterett uttaler også at den protokollerte forklaring ”kan (...) tyde på at domfeltes erkjennelse av forsett ikke har vært reell, men utelukkende motivert av at han i den vanskelige arbeidssituasjon han stod i bare har ønsket å bli ferdig med saken”. Hans første forklaring bidro altså her til at tilståelsen ikke ble styrket av de øvrige opplysninger.

3.4 Vilkårene etter strpl. § 248 første ledd bokstavene b og c

3.4.1 Anvendelsesområdet

For visse veitrafikksaker gjelder som sagt andre vilkår for tingrettens kompetanse til å avsi tilståelsesdom. Disse gjelder for det første i saker om kjøring i ruspåvirket tilstand (vtrl. § 22, jf. § 31), se strpl. § 248 første ledd bokstav b. Både kjøring i alkoholrus (vtrl. § 22 første og annet ledd) og kjøring i annen rus (§ 22 første og tredje ledd) omfattes. Videre gjelder bestemmelsen tilsynelatende også for etterfølgende alkoholnyttelse (vtrl. § 22 femte ledd). At bestemmelsen også omfatter slik etterfølgende alkoholnyttelse synes imidlertid ikke å ha vært tilsiktet fra lovgiver. Da regelen i § 248 første ledd bokstav b ble innført ved en lovendring i 1989⁸⁹, ble det presisert at det bare var vtrl. § 22 første ledd som skulle være omfattet. I forbindelse med en lovrevisjon i 2001 falt imidlertid denne presiseringen bort ved en feil, slik at strpl. § 248 første ledd bokstav b henviste til hele vtrl. § 22.⁹⁰ Lovgiver var klar over denne feilen,⁹¹ og rettet opp denne ved lov av 28. juni 2002 nr. 55. Ved lovendring samme år ble imidlertid ordlyden i bokstav b nok en gang endret, denne gang til ”vegtrafikkloven § 22, jf. § 31”.⁹² På bakgrunn av lovens forhistorie, og at denne siste lovendringen ikke er kommentert i forarbeidene, må det antas at denne lovendringen skyldes en feil.⁹³ Det virker nærmest som om lovgiver ikke var klar over lovendringen som tidligere det året hadde endret ordlyden til ”vegtrafikkloven § 22 første ledd, jf. § 31”. Siden 2002 har imidlertid ingen ofret feilen en tanke. På bakgrunn av dette må rettstilstanden anses som uklar. Vurderingstemaet etter vtrl. § 22 femte ledd er noe annet enn etter første og annet ledd, i og med at det blant annet kreves at vedkommende ”forstår eller må forstå at det kan bli politietterforskning på grunn av kjøringen”. Det er derfor etter mitt syn betenkeligheter forbundet med å fravike kravet om uforbeholden tilståelse i slike saker. Dersom pro-

---

⁸⁹ Se lov av 16. juni 1989 nr. 68.

⁹⁰ Se lov av 4. mai 2001 nr. 16.

⁹¹ Se Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) s. 136, som omtaler det som en ”inkurie”.

⁹² Se lov av 30. august 2002 nr. 67.

⁹³ Se også Bjerke m.fl. (2011) s. 933.

blemet aktualiseres bør derfor påtalemyndigheten etter min mening unnlate å begjære tilståelsesdom i en slik sak, og tingretten bør unngå å pådømme saken. Alternativt bør man kreve en uforbeholden tilståelse fra den siktede. Det minnes om at vilkåret om at pådømmelse ikke må være betenkelig fremdeles gjelder, og i et slikt tilfelle bør det være legitimt å unnlate pådømmelse dersom det bare foreligger en skylderkjennelse.

For det andre gjelder disse andre vilkårene i saker om kjøring uten gyldig førerkort (vtrl. § 24 første ledd, jf. § 31), se strpl. § 248 første ledd bokstav c. Denne bestemmelsen gjelder både kjøring i tilfeller hvor vedkommende overhodet ikke har førerkort (vtrl. § 24 første ledd første punktum) og i tilfeller hvor vedkommende ikke har førerkortet med seg under kjøringen (§ 24 første ledd annet punktum). For overtredelse av den sistnevnte bestemmelse er det uansett mer vanlig å reagerer med et gebyr, se vtrl. § 31, jf. §31a, jf. gebyrforskriften.

3.4.2 Skylderkjennelsen

Det grunnleggende vilkåret etter strpl. § 248 første ledd bokstavene b og c er at ”siktede innen retten erklærer seg skyldig etter siktelsen”. Det er altså her nok med en skylderkjennelse. Det er uttalt i forarbeidene at vilkåret om skylderkjennelse bare tar sikte på å erstatte vilkåret om uforbeholden tilståelse, slik at de øvrige vilkår for pådømmelse likevel må være til stede.⁹⁴

Vilkåret om skylderkjennelse i bokstav b har først og fremst betydning der hvor den siktede ikke husker noe fra kjøringen.⁹⁵ I et slikt tilfelle vil det ikke være mulig å avgi en uforbeholden tilståelse. Et annet eksempel er der hvor siktedes forklaring av hvor mye vedkommende drakk ikke samsvarer med den etterfølgende promilleprøve. Grunnen til at man i slike saker har valgt en enklere fremgangsmåte er at bevisene som regel er klare. Departementet

---

⁹⁴ Se Ot.prp. nr. 79 (1988-1989) s. 49 og Ot.prp. nr. 18 (2000-2001) s. 33

⁹⁵ Se Ot.prp. nr. 79 (1988-1989) s. 49

mentet nevner blant annet utåndingsprøven, blodprøven og politirapporten som sentrale bevis.⁹⁶

I tilknytning til bokstav b er det innfortolket et ytterligere vilkår i tillegg til den rene skylderkjennelse, nemlig at erkjennelsen må styrkes av sakens øvrige opplysninger. Dette må blant annet sies å følge av det strenge beviskravet som oppstilles i EMK art. 6 nr. 2, se ovenfor under punkt 3.3.4. Det samme følger av kjennelsen i Rt. 1990 s. 1019, hvor førstvoterende uttaler på side 1020 at "[e]t alminnelig vilkår for dom i forhørsrett er (...) at siktedes tilståelse eller skyldig-erkjennelse, styrkes av de øvrige opplysninger. Dette gjelder også i saker om promillekjøring." I denne saken erkjente siktede seg skyldig for promillekjøring, men forklarte seg ikke nærmere om når alkoholen ble inntatt og hvor mye vodka det var i drinkene. Det kunne derfor etter Høyesteretts syn "ikke legges til grunn at det alkoholinntak som er erkjent, nødvendigvis måtte medføre at domfelte hadde en promille på over 0,5⁹⁷ ved kjøringen". Et annet eksempel er dersom den siktede erkjenner å ha kjørt med promille, men hvor det ikke foreligger målbare promilleprøver eller lignende som kan bygge opp under denne erkjennelsen.⁹⁸ I et slikt tilfelle vil erkjennelsen neppe styrkes av de øvrige opplysninger.

Bestemmelsen i bokstav c har første og fremst praktisk betydning i tilfeller hvor den siktede på grunn av promillekjøring ikke husker noe fra selve kjøringen, eller der hvor siktede har kjørt uten førerkort så mange ganger at han ikke klarer å holde gangene fra hverandre.⁹⁹ På samme måte som for kjøring i ruspåvirket tilstand må det antas at det er et krav at skylderkjennelsen styrkes av sakens øvrige opplysninger, jf. beviskravet i EMK art. 6 nr. 2, se ovenfor.

---

⁹⁶ *ibid.* s. 32.

⁹⁷ 0,5 ‰ var den daværende grense for promillekjøring.

⁹⁸ Se Andenæs (2009) s. 443.

⁹⁹ Se Ot.prp. nr. 18 (2000-2001) s. 33.

3.5 Konsekvensen av at vilkårene ikke er oppfylt

3.5.1 Kan tingretten avsi frifinnende tilståelsesdom?

Etter at tingretten har mottatt forklaring fra den siktede, må dommeren undersøke om vilkårene for å avsi tilståelsesdom er til stede. Dersom vilkårene for pådømmelse ikke foreligger oppstår det et spørsmål om hva tingretten kan gjøre. Kan tingretten for eksempel frikjenne den siktede? Spørsmålet aktualiseres blant annet dersom retten til tross for siktedes uforbeholdne tilståelse finner at ikke noe straffebud er overtrådt. Dommeren har kanskje en annen forståelse av jussen enn påtalemyndigheten. Andre situasjoner kan også tenkes.

Ordlyden i strpl. § 248 taler om at tingretten kan ”pådømme” en sak som tilståelsesdom. En naturlig forståelse av dette uttrykket må innebære at tingretten kan avsi både fellende og frifinnende dom.

Et lignende synspunkt følger av eldre juridisk litteratur. Skeie uttaler blant annet at det ikke kan ”anføres nogen rimelig grunn til” at retten ikke skal kunne avsi frifinnende dom.¹⁰⁰ Det samme fremgår av en høyesterettsdom inntatt i Rt. 1956 s. 395, hvor en person ble dømt for bilbrukstyveri (strl. § 260) i forhørsretten, men frikjent i Høyesterett fordi handlingen ikke oppfylte gjerningsbeskrivelsen.

Til tross for lovens ordlyd må det imidlertid i dag anses som sikkert i norsk rett at tingretten – på bakgrunn av en innskrenkende fortolkning – ikke har kompetanse til å avsi frifinnende tilståelsesdom. Dette ble lagt til grunn i blant annet Rt. 1992 s. 136, hvor Høyesterett kjæremålsutvalg kort og godt fastslår at ”[s]traffeprosessloven § 248 gir ikke forhørsretten kompetanse til å frifinne siktede”. Dette gjelder selv om frifinnelse egentlig bare vil være en formalitet. Et eksempel på dette har vi i Borgarting lagmannsretts dom av 10. februar

---

¹⁰⁰ Se Skeie (1939) s. 350.

2012.¹⁰¹ I denne saken hadde den siktede innrømmet straffeskyld for samtlige forhold han var siktet for, med unntak av én post. Etter konferering med retten, valgte påtalemyndigheten å frafalle denne delen av siktelsen. Tingretten avsa deretter tilståelsesdom hvor den siktede ble frikjent for dette forholdet. Lagmannsretten opphevet denne delen av dommen med den begrunnelse at tingretten ikke hadde hjemmel for å avsi frifinnende dom.

At tingretten ikke har kompetanse til å avsi frifinnende tilståelsesdom er også lagt til grunn i nyere juridisk litteratur. Andenæs uttaler blant annet at "[d]et kan etter mitt skjønn ikke være tvil om at loven bare tar sikte på fellende dom".¹⁰² Hov er av den samme oppfatning, men mener imidlertid de lege ferenda at det bør være mulig for tingretten å avsi dom på frifinnelse i visse tilfeller.¹⁰³ Blant annet nevner han situasjoner hvor påtalemyndigheten ønsker å frafalle siktelsen etter at saken er brakt inn for retten eller hvor retten finner at den siktede ikke har overtrådt noe straffebed.

Dersom retten mener at vilkårene for pådømmelse ikke er til stede skal saken i stedet sendes tilbake til påtalemyndighetene, som da må ta stilling til om de skal omsubsumere, henlegge, ta ut tiltale med sikte på en hovedforhandling, osv.

3.5.2 Kan tingretten omsubsumere?

Det kan tenkes at den siktede har gitt en tilståelse som ikke dekker siktelsen fullt ut. Vedkommende er for eksempel siktet for tyveri (strl. § 257), men siktedes tilståelse kvalifiserer bare til naskeri (strl. § 391a). Her oppstår det et spørsmål om tingretten kan nedsubsumere, altså dømme vedkommende etter en mildere straffart enn det vedkommende er siktet for (her: naskeri i stedet for tyveri).

---

¹⁰¹ LB-2011-113323

¹⁰² Se Andenæs (2009) s. 448.

¹⁰³ Se Hov (2010) s. 718 – 720.

Regelen i strpl. § 38 om forholdet mellom tiltalebeslutning og dom gjelder tilsvarende – på bakgrunn av en analogi – for forholdet mellom siktelse og tilståelsesdom.¹⁰⁴

Ved analogisk anvendelse av strpl. § 38 første ledd følger det at retten ikke kan gå utenfor ”det forhold” siktelsen gjelder. Dette innebærer at tingretten ikke kan omsubsumere forholdet til en annen straffebestemmelse som har en annen karakter enn det siktelsen gjelder, se Rt. 1980 s. 360, hvor omsubsumering fra vtrl. § 31, jf. § 3 til strl. § 239 (uaktsomt drap) var utelukket.¹⁰⁵ Tyveri- og naskeribestemmelsen er bestemmelser av samme karakter, noe som gjør at det som et utgangspunkt vil være mulig å omsubsumere forholdet fra tyveri til naskeri.

Det følger imidlertid av rettspraksis at dette bare er et utgangspunkt. Dersom tingretten – til tross for at siktelse er tatt ut etter tyveribestemmelsen – kommer til at pådømmelse på bakgrunn av siktedes forklaring bør skje etter naskeribestemmelsen, vil rettskraftsvirkningene stenge for at saken kan føres som en ny tyverisak ved en hovedforhandling.¹⁰⁶ Selv om det ikke fremgår at dette var begrunnelsen, ble det i Rt. 1966 s. 947 lagt til grunn at retten ikke kan omsubsumere til en mildere straffart uten at dette spørsmålet er forelagt påtalemyndigheten som gir sitt samtykke til det. I denne saken hadde forhørsretten dømt en person for besittelseskrenkelse (strl. § 392), selv om siktelsen gjaldt tyveri (strl. § 257), og uten at påtalemyndigheten ble gitt anledning til å uttale seg. Det samme standpunkt følger av Rt. 1981 s. 211, hvor førstvoterende uttaler at ”jeg er enig med aktor i at det i dette tilfelle under enhver omstendighet var uriktig av forhørsretten – uten å forelegge spørsmålet for påtalemyndigheten – å avsi dom for overtredelse av [merverdiavgiftsloven av 1969] § 72 første ledd når siktelsen gjaldt § 72 annet ledd”.

---

¹⁰⁴ Se Bjerke m.fl. (2011) s. 926.

¹⁰⁵ For en mer generell gjennomgang av vilkårene for tingrettens kompetanse til å omsubsumere, se blant annet Hov (2010) s. 699 flg.

¹⁰⁶ Se Matningsdal (2007) s. 271.

Dersom retten finner at siktede bør dømmes etter et annet straffebed på bakgrunn av en annen forståelse av loven enn påtalemyndigheten, står den fritt til å gjøre det. Dette følger av blant annet dommen i Rt. 1955 s. 328, hvor en kvinne ble siktet for overtredelse av strl. § 242, men tingretten fant at forholdet burde subsumeres inn under en bestemmelse i trafikkløvgivningen. Høyesterett var enig med forhørsretten og fant at en slik omsubsumering var tillatt. Selv om tingretten har en slik kompetanse, følger det imidlertid av strpl. § 38 tredje ledd at partene skal få anledning til å uttale seg. Dette gjelder også i tilståelsessaker.¹⁰⁷

Dersom retten finner at det bør skje en nedsubsumering, er det som sagt et vilkår at påtalemyndigheten får uttale seg og noen ganger samtykker. Av og til er det imidlertid ikke mulig å komme i kontakt med påtalemyndigheten i forbindelse med spørsmålet om en nedsubsumering. I slike tilfeller mener Langbach at tingretten likevel bør pådømme saken etter den nedsubsumerte straffebestemmelse. Han uttaler at ”dette vil nok lett kunne anses som en saksbehandlingsfeil, men i praksis bør man kunne ta lett på dette så lenge det har uvesentlig betydning for reaksjonsspørsmålet. Riktignok kan det være en viss fare for at påtalemyndigheten påanker dommen, men de fleste påtalejurister vil se poenget ved at saken er raskt og effektivt avgjort”.¹⁰⁸ Selv om dette kanskje har de beste grunner for seg, et dette imidlertid (som han selv sier) en saksbehandlingsfeil som man etter min mening ikke bør oppmuntre til.

---

¹⁰⁷ Se Matningsdal (2007) s. 271, Bjerke m.fl. (2011) s. 931.

¹⁰⁸ Se Langbach (2007) s. 453.

4 Ankemulighetene

4.1 Anke over tilståelsesdom

En tilståelsesdom kan – på samme måte som en ordinær dom – ankes, se strpl. § 306 første ledd. En anke over tilståelsesdom vil imidlertid – som øvrige anker i straffesaker – være gjenstand for ”siling”, se strpl. §§ 321 og 323. Dette innebærer at ankeinstansen på nærmere angitte vilkår kan unnlate å realitetsbehandle anken.¹⁰⁹ Ankefrister er to uker fra forkynnelse, se § 310.

Det følger av strpl. § 314 første ledd nr. 2 at det må fremgå av ankeerklæringen hva som er ankegrunnen(e). Nedenfor vil jeg ta for meg de ulike ankegrunnene som er aktuelle ved anke over tilståelsesdom.

En tilståelsesdom kan for det første ankes på grunnlag av saksbehandlingsfeil, det vil si at ankeparten mener at de skrevne eller uskrevne saksbehandlingsreglene ikke er fulgt. For en tilståelsesdom vil det nok være mest aktuelt å anke over en saksbehandlingsfeil på det grunnlag at vilkårene for å avsi tilståelsesdom i strpl. § 248 ikke var til stede. Dersom for eksempel den siktede ikke har gitt en uforbeholden tilståelse, vil det være en feil i saksbehandlingen dersom tingretten likevel foretar en pådømmelse.

Dersom det foreligger en slik saksbehandlingsfeil, kommer den bare i betraktning dersom det kan tenkes at feilen har innvirket på dommens innhold, jf. § 343 første ledd, eller noen av de absolutte opphevelsesgrunnene i annet ledd foreligger. Hvilken av disse opphevelsesgrunnene som er aktuell vil variere etter hvilken feil som er påberopt. Den kanskje mest aktuelle opphevelsesgrunnen er § 343 annet ledd nr. 4, altså at tilståelsesdommen er ”avsagt av en rett som ikke var domsmyndig i saken”. Foreligger det ingen uforbeholden til-

---

¹⁰⁹ Se Hov (2010) s. 954 flg. for en nærmere beskrivelse av denne ”silingsordningen”.

ståelse, vil ikke tingretten ha myndighet til å avsi tilståelsesdom etter § 248.¹¹⁰ Det vil altså være en absolutt opphevelsesgrunn dersom det ikke foreligger en slik tilståelse. Det samme gjelder dersom en sak er pådømt uten siktedes samtykke, noe som blant annet var tilfellet i Rt. 1999 s. 243 hvor Høyesterett uttrykkelig henviser til § 343 annet ledd nr. 4 som opphevelsesgrunn. En annen aktuell opphevelsesgrunn er § 343 annet ledd nr. 2, noe som blant annet vil være tilfellet dersom begjæring om tilståelsesdom er fremsatt av et organ i påtalemyndigheten uten påtalekompetanse i den aktuelle sak, se ovenfor under punkt 3.2.1.

For at ankedomstolen skal kunne prøve om det foreligger saksbehandlingsfeil, er hovedregelen at dette må være gjort til ankegrunn, se strpl. § 342 første ledd. Dersom det foreligger en feil som nevnt i § 343 annet ledd, for eksempel at det ikke foreligger en uforbeholden tilståelse, og dette ikke er gjort til ankegrunn, kan imidlertid ankedomstolen likevel ”etter omstendighetene oppheve dommen”, se § 342 annet ledd nr. 4. I dette ligger det at det er opp til ankedomstolens skjønn om dommen skal oppheves. Et eksempel på at dette er gjort har vi i Rt. 2009 s. 872 (avsnitt 17).

For det andre kan en dom ankes på grunnlag av feil straffeutmåling, noe som kanskje er den mest praktiske ankegrunnen ved en tilståelsesdom. Det kan her tenkes at ankeparten mener tingretten har vurdert bevisene som ligger til grunn for straffeutmålingen uriktig, eller at tingretten har lagt til grunn en gal rettsanvendelse ved straffeutmålingen. I tillegg kan ankeparten være uenig i rettens straffeutmålingsskjønn.

En tredje ankegrunn er at ankeparten mener retten har utøvd gal rettsanvendelse. Ankedomstolen må da ta stilling til om domsgrunnene i tilståelsesdommen er i samsvar med loven.

---

¹¹⁰ Se Rt. 2009 s. 872 og Bjerke m.fl. (2011) s. 1202.

I saker hvor den siktede ikke har tilstått og som derfor har vært ført som meddomsrett, vil det kunne være praktisk å anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Ved en tilståelsesdom er dette en mindre aktuell ankegrunn, i og med at siktede har tilstått. I prinsippet er det imidlertid ikke noe i veien for at dette gjøres gjeldende som ankegrunn. Som eksempel nevner Hov det tilfellet hvor det etter at tilståelsesdommen er avsagt blir klart at tilståelsen er uriktig.¹¹¹

4.2 Anke over unnlatt pådømmelse

Dersom tingretten finner at vilkårene for pådømmelse ikke foreligger, sendes saken tilbake til påtalemyndigheten. Denne unnlatsen av å pådømme saken som tilståelsesdom kan ankes etter reglene i straffeprosessloven kapittel 26.¹¹² En beslutning om å pådømme saken kan imidlertid ikke ankes etter disse reglene. Dersom en av partene mener at saken ikke burde vært pådømt, må dette angripes ved en ordinær saksbehandlingsanke som nevnt ovenfor.

Så vidt jeg vet eksisterer det ikke eksempler fra nyere rettspraksis på at en beslutning om ikke å avsi tilståelsesdom har blitt anket, noe som tyder på at denne type anke ikke er veldig praktisk. I en eldre kjennelse inntatt i Rt. 1927 s. 1106 (l. nr. 794) har vi imidlertid et eksempel på at en slik beslutning ble anket ("påkjært"). Forhørsretten hadde her unnlatt å pådømme saken fordi den mente at en bestemmelse i den nå opphevede løsgjengerloven forhindret pådømmelse. Beslutningen ble anket av politimesteren, og kjæremålsutvalget opphevet beslutningen fordi forhørsretten hadde tolket loven feil.

---

¹¹¹ Se Hov (2010) s. 717.

¹¹² Se Andenæs (2009) s. 449.

5 Avslutning

Ordningen med tilståelsesdom har stor betydning i den norske straffeprosess, og prosessordningen har gode grunner for seg. Det kan derfor være aktuelt å gi incentiv til at enda flere straffesaker blir gjenstand for summarisk pådømmelse. Ved å øke andelen tilståelsesdommer vil man kunne frigjøre ressurser hos domstolene og pålemyndigheten, noe som også kan medføre andre ringvirkninger, som for eksempel at saksbehandlingstiden til andre saker også går ned. Samtidig er det viktig at den summariske behandlingen ikke går på rettssikkerheten løs. Dersom man er usikker på om man oppnår et riktig resultat må man i aller høyeste grad unngå å pådømme saken som tilståelsesdom, og i stedet henviser saken til en mer grundigere behandling ved en hovedforhandling.

Det er flere virkemidler som kan være aktuelle for å heve andelen tilståelsesdommer. En mulighet er for eksempel å utvide ordningen til også å omfatte straffbare handlinger som har en strafferamme på mer enn 10 års ubetinget fengsel, slik tilfellet er i Danmark. Vilkårene for tilståelsesdom i dansk rett er i all hovedsak lik de vilkårene som oppstilles i norsk rett, men med ett vesentlig unntak, nemlig at de ikke opererer med en strafferammebegrensning.¹¹³ I teorien kan derfor også forsettlig drap – som i henhold til dansk straffelov § 237 straffes med inntil livsvarig fengsel – pådømmes som tilståelsesdom.¹¹⁴ Imidlertid taler sterke grunner for ikke å utvide prosessordningen i denne retningen. En potensiell straff på mer enn 10 års fengsel har særdeles store konsekvenser for den anklagede, noe som tilsier at saken bør være gjenstand for en grundigere saksbehandling gjennom en hovedforhandling. Etter min mening bør man derfor ikke utvide prosessordningen til også å omfatte disse mest alvorlige straffbare handlingene. Jeg mener tvert imot at man bør begrense andelen tilståelsesdommer i de tilfeller hvor strafferammen ligger tett opp mot 10 års ubetinget fengsel, nettopp på bakgrunn av sakens alvorlige karakter. Riktignok har man en sikker-

---

¹¹³ Se Retsplejeloven § 831.

¹¹⁴ Se Lindencrone & Werlauff (2011) s. 733

hetsventil i vilkåret om at pådømmelse ikke må være betenkelig og rettspraksis har vist at det først og fremst er i slike alvorlige saker at vilkåret får betydning. Etter min mening kunne man imidlertid med fordel lovfestet en slik begrensning ved å senke strafferammesvilkåret.

Et annet, og kanskje mer aktuelt virkemiddel, er å gå bort fra kravet om uforbeholden tilståelse, og i stedet bare kreve en skylderkjennelse fra siktede. Dette vil være mest aktuelt ved straffbare handlinger hvor bevissituasjonen er klar. Et eksempel hvor dette kan være tilfellet er for eksempel i hastighetssaker etter vegtrafikkloven. I dag har politiet gode instrumenter for å måle hastigheten til bilførerne, og når man samtidig tar i betraktning at skyldkravet etter vtrl. § 31 er uaktsomhet eller forsett, vil det ikke være like betenkelig å utvide prosessordningen i denne retningen. En annen aktuell situasjon er i tilfeller hvor man må fingere forsett på grunn av at gjerningsmannen var beruset. Som jeg viste ovenfor under punkt 3.3.2.2.3 gjør imidlertid sterke hensyn seg gjeldende i motsatt retning.

Et tredje virkemiddel for å heve andelen tilståelsesdommer – som riktignok ikke har noe å gjøre med vilkårene for tilståelsesdom – er å gjøre det mer fordelaktig for den siktede å velge tilståelsesdom som avgjørelsesform. Som jeg så vidt har vært inne på vil den siktede normalt få en reduksjon i straffen dersom han gir en uforbeholden tilståelse, se strl. § 59 annet ledd.¹¹⁵ Ved å øke straffereduksjonen ved uforbeholden tilståelse vil man gi insentiv til at flere tilstår og velger tilståelsesdom som avgjørelsesform. Imidlertid vil det kunne tenkes en del sterke innvendinger mot denne tankegangen. Ved å fremheve fordelene ved tilståelsesdom for den siktede, som for eksempel straffereduksjon, vil man kunne risikere at flere uskyldige tilstår straffbare handlinger de ikke har begått. Prosessøkonomiske hensyn

---

¹¹⁵ Hvor stor denne reduksjonen skal være må ”bero på de konkrete omstendigheter i den enkelte sak”, se Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 39. For en oppsummering av Høyesteretts nivå på straffereduksjonen, se Matningsdal på rettsdata.no, note nr. 565 til strl. § 59.

tilsier at man fremdeles bør ha en slik "tilståelsesrabatt", men at denne rabatten ikke bør være så stor at man risikerer uriktige avgjørelser.

Uansett må man alltid holde fast på det viktigste: Den effektive og hurtige saksbehandlingen som en tilståelsessak innebærer må ikke medføre at rettssikkerheten til den siktede blir svekket. Av den grunn er det viktig at vilkårene for tilståelsesdom er såpass rigide. Som vi har sett ovenfor er vilkåret om uforbeholden tilståelse relativt strengt, og ankedomstolene har vært svært raskt ute med å oppheve tilståelsesdommer hvor siktedes forklaring skaper tvil om vedkommende persons straffeskyld. Dette er viktig for at man skal være helt sikre på at vilkårene for å straffe den siktede er til stede, noe som må være det overordnede mål for all straffesaksbehandling.

6 Litteraturliste

Alle lover, endringslover, forskrifter, norsk rettspraksis og artikler er hentet fra Lovdata. Rettspraksis fra EMD er hentet fra domstolens hjemmesider. Rundskriv fra Riksadvokaten er hentet fra Riksadvokatens hjemmesider.

Norske lover

- 1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17. Mai 1814
- 1887 Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager av 1. juli 1887 nr. 5 (Opphevet).
- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.
- 1902 Militær straffelov av 22. mai 1902 nr. 13.
- 1915 Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr 5.
- 1927 Lov om vergemål for umyndige (vergemålsloven) av 22. april 1927 nr. 3.
- 1965 Lov om vegtrafikk (vegtrafikkloven) av 18. juni 1965 nr. 4
- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr 25
- 1998 Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) av 17. juli 1998 nr. 56.
- 1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30
- 2010 Lov om vergemål (vergemålsloven) av 26. mars 2010 nr. 9.

Endringslover, hentet fra Lovdata

- 1989 Lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.m. (nådesøknad, herreds-/byrettens kompetanse i straffesaker, påtaleunntatelse, foreldelse av straffeansvar for foretak, fengsling på lørdager m.m.). av 16. juni 1989 nr. 64.
- 1989 Lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.m. av 16. juni 1989 nr. 68.
- 2001 Lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.) av 4. mai 2001 nr. 16.

- 2002 Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.) av 28. juni 2002 nr. 55.
- 2002 Lov om endringer i rettergangslovgivningen m.m. (bortfall av funksjonsbetegnelser på domstolene m.m.) av 30. august 2002 nr. 67.
- 2010 Lov om endringer i lov 18. juni 1965 nr. 4 om vegtrafikk (endringer relatert til ruspåverka køyring m.m.) av 17. Desember 2010 nr. 91.
- 2011 Lov om endringer i vegtrafikkloven (utvidet adgang til pålegg om trafikksikkerhets tiltak mv.) av 25. november 2011 nr. 45.
- 2012 Lov om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff) av 20. januar 2012 nr. 6.

Forskrifter

- 1985 Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 nr. 1679.
- 1993 Forskrift om gebyr for visse overtredelser av vegtrafikklovgivningen av 17. september 1993 nr. 855.
- 2013 Forskrift om narkotika (narkotikaforskriften) av 14. februar 2013 nr. 199.

Forarbeider

- Innstilling om Rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen, 1969.
- Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.
- Ot.prp. nr. 79 (1988-1989) Om endringer i straffeloven og straffeprosessloven m.m.
- Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven
- Ot.prp. nr. 18 (2000-2001) Om lov om endringer i straffeprosessloven og domstolloven mv. (forkynnelse av dommer og enkelte justeringer i to-instansreglene mv.)
- Ot.prp. nr. 66 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (hurtigere straffesaksbehandling, varetektsfengsling i isolasjon mv.)

Prop. 135 L (2010-2011). Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)
NOU 2011:13 Juryutvalget - Når sant skal skrives.

Utenlandsk lovgivning

Retsplejeloven   Lovbekendtgørelse nr 1063 af 17. november 2011 – Bekendtgørelse af lov om rettens pleje [Danmark]

Høyesterettsavgjørelser (inkl. avgjørelser fra anke-/kjæremålsutvalget)

Rt. 1901 s. 17

Rt. 1927 s. 1106 (l.nr. 794)

Rt. 1929 s. 367

Rt. 1951 s. 299

Rt. 1955 s. 328

Rt. 1956 s. 395

Rt. 1966 s. 947

Rt. 1968 s. 42

Rt. 1968 s. 256

Rt. 1969 s. 179

Rt. 1969 s. 349

Rt. 1973 s. 921

Rt. 1975 s. 459

Rt. 1975 s. 1109

Rt. 1976 s. 101

Rt. 1979 s. 864

Rt. 1980 s. 360

Rt. 1980 s. 1003 (l.nr. 86)

Rt. 1981 s. 211

Rt. 1983 s. 455

Rt. 1984 s. 813

Rt. 1986 s. 341
Rt. 1987 s. 817
Rt. 1988 s. 733 (l.nr. 49)
Rt. 1990 s. 1019
Rt. 1991 s. 7
Rt. 1991 s. 1235
Rt. 1992 s. 136
Rt. 1992 s. 897 (l.nr. 1279)
Rt. 1992 s. 1466
Rt. 1995 s. 926
Rt. 1995 s. 1053
Rt. 1999 s. 243
Rt. 2000 s. 1299
Rt. 2001 s. 1006
Rt. 2005 s. 559
Rt. 2005 s. 833
Rt. 2007 s. 1040
Rt. 2008 s. 1409
Rt. 2009 s. 872
Rt. 2011 s. 579

Avgjørelser fra lavere instanser:

LE-2006-156215 (Eidsivating)
LG-2007-11215 (Gulating)
LH-2008-70214 (Hålogaland)
LB-2008-80945 (Borgarting)
LB-2011-113323 (Borgarting)
LH-2011-189353 (Hålogaland) – RG 2011 s. 1422
LG-2012-40882 (Gulating)

TLARV-2005-61872 (Larvik tingrett)

Internasjonale dommer

Saunders v. The United Kingdom   The European Court of Human Rights, Strasbourg, 17. desember 1996.

Diverse vedtak

Tilsynsutvalget for dommeres sak 21/09 av 11. juni 2009

Rundskriv

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/1969 av 21. april 1969

Riksadvokatens rundskriv nr. 4/2004 av 31. mars 2004

Litteratur

- Aall (1995)   Aall, Jørgen, Rettergang og menneskerettigheter, 1. utg. Bergen, 1995
- Andenæs (1994)   Andenæs, Johs. Norsk straffeprosess I, 2. utg. Oslo, 1994
- Andenæs (2004)   Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett, 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber Mohn, Oslo, 2004
- Andenæs (2009)   Andenæs, Johs. Norsk straffeprosess, 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer, Oslo, 2009.
- Andorsen (1983)   Andorsen, Kjell, Dom i forhørsrett – betingelser, rettspraksis og synspunkter. I: Lov og rett, 1983, s. 227-248.
- Bjerke m.fl. (2011)   Bjerke, Hans Kristian, Erik Keiserud og Knut Erik Sæther, Straffeprosesslovens kommentarutgave, bind I og II, 4. utg. Oslo, 2011.
- Eckhoff (2001)   Eckhoff, Torstein, Rettskildelære, 5. utg. ved Jan E. Helgesen, Oslo, 2001.
- Hov (2010)   Hov, Jo, Innføring i prosess I-II, 1. utg. Oslo, 2010.

- Langbach (2007)   Langbach, Tor, Straffesaksbehandling i tingrettene, 1. utg. Oslo, 2007
- Lindencrone & Wer-   Lindencrone, Lars og Werlauff, Erik. Dansk retspleje, 5. utg.
lauff (2011)   København, 2011
- Matningsdal (1983)   Matningsdal, Magnus, Trafikksaker i forhørsretten. I: Jussens venner, 1983, s. 92-116
- Matningsdal (2007)   Matningsdal, Magnus, Tilståelsesdom. I: Jussens venner, 2007, s. 251–272.
- Skeie (1939)   Skeie, Jon, Den norske straffeprosess, bind I, Oslo, 1939

Nettdokumenter

Domstoladministrasjonen, *Domstolene i Norge, årsmelding 2011*. Hentet fra: <http://aarsmelding.domstol.no>

Lium, Rune, *Tilståelsesdom – plea bargaining*, blogginnlegg av 1. september 2011. I: dommere.blogspot.no. [Sisert 17. mars 2013]

Matningsdal, Magnus, Kommentar til straffeloven av 1902. I: Norsk lovkommentar nettversjon. [Sisert 31. januar (noter 2078 og 2706) og 11. april 2013 (note 565)]